

Svetovna vojska

Nemčija • Belgija Francija • Anglija

VSEBINA: Vzpored strašne igre. — Brzojavke. — Vpliv Anglije na Rusijo, Francijo in Belgijo. — Vojne napovedi. — Francoski parlament. — Posledice v drugih državah. — Oklic francoske vlade ljudstvu. — Razno o francoskih vojakh. — Nemčija in Luksemburg. — Belgija. — Vojaštvo in trdnjave v Belgiji. — Jean Jaurès. — Anglija. — Razno o angleškem vojaštvu. — Zadnji čas. — Nesrečna Belgija. — Gospodarska moč Belgije. — Pohod Nemcev v Belgijo. — Še en opomin Belgiji. — Poročilo belgijskemu kralju o padcu Lütticha. — Lüttich pod nemško upravo. — Od Lütticha do Namurja. — Fort Malonne. — Namur. — Veliki topovi. — Črtice.

*Izhaja
dvakrat na
mesec.*

*Cena 60 vin.,
četrtletna na-
ročnina (6 se-
šitkov) 3 krone.*

Urejuje Jo. Podlesnik • Založila Katoliška Bukvarna

Vzpored strašne igre.

Do 1. avgusta Evropa še ni imela prilike vpogledati v vzpored strašne igre, ki se je imela vršiti na svetovnem pozorišču. Nekaj časa je kazalo, da bo ostalo samo pri krvavi predigri sarajevskem umoru in enodejanski drami: obračun s Srbijo ali kaznovano zločinstvo. Toda že začetkom tega prvega dejanja se je pokazalo, da mu bo sledilo še drugo in tretje: račun z Rusijo. Komaj pa se je to drugo dejanje pričelo, je že sledilo tretje, četrto, peto . . . Že 1. avgusta je dobila Evropa v roke krvavi vzpored cele grozovite drame. Vojska s Srbijo, Črno goro, Rusijo, Francijo, Belgijo, Anglijo itd.

Pa ne samo to! Pokazalo se je tudi, kdo je pravi režiser te strašne igre. Pokazalo se je, da je cel vzpored sestavila Anglija. Tista Anglija, ki je varala do zadnjega cel svet s svojimi mirovnimi in drugimi posredovalnimi prizadevanji. Pokazalo se je tudi, da so bila vsa ta prizadevanja uprizorjena zato, da bi se zlasti Nemčija uspavala v mirovne sanje, da bi bilo delo državam trojnega sporazuma potem lažje. Umetniško in trgovsko je znala Anglija vso stvar voditi do prvega dejanja. Ko pa se je dejanje začelo razvijati, je bila tudi Anglija primorana pokazati svojo karto in svet se je zgrozil nad njeno hinavščino. Nič več ji ni bilo mogoče prikrivati, da je potrebovala krvavo igro svetovne vojske, da uniči ali vsaj oslabi svoje konkurente na polju svetovne trgovine.

Sredstva, ki se jih je poslužila v dosego tega namena, so bila nad vse podla. Le pogledjmo!

Agent držav trojnega sporazuma, Srbija, dobi nalog revolucionirati avstrijske južne Slované, da s tem oslabi Avstrijo in jo napravi zrelo za razpad. Kot žrtvi tega rovanja padeta prestolonaslednik Franc Ferdinand in njegova soproga. Avstrija

vstane, da kaznuje morilce. Za Srbijo pa stoji ruski medved s svojim širokim hrbtom. Nemčija se zavzame za svojo zaveznico Avstrijo.

Nastane vojska med Nemčijo-Avstrijo in Rusijo.

Angliji to še ni dovolj, temveč hujska dalje; dregne Francijo, zapelje Belgijo, pokliče Japonsko in še sama napove vojsko.

Tako se je pričelo krvavo poglavje zgodovine svetovne vojske na francosko-belgijskem pozorišču. Dolgo je stala Anglija samo za kulisami in samo dirigirala.

Kakšen bo konec za njo? Začetkoma boj se je širokoustila s predrznostjo bahatega kramarja. Milijonske armade, srebrne krogle in milijarde denarja je obetala. Ko pa je teklo krvavo dejanje naprej, je začela tudi Anglija postajati ponižnejša. Morda bo pri obračunu spoznala, da so tudi kupčije, ki ne prineso dobička, temveč — izgubo.

Če govorimo o Angliji kot velesili, moramo pustiti pasti vse, kar druge evropske velesile povzdiguje eno pred drugo. Avstrija nam kot država imponira vsled svoje velike naloge, ki jo ima kot osrednja evropska država in pa vsled previdnosti, s katero mora držati skupaj in voditi mnogoštevilne svoje narode. Nemčija vstaja pred nami velika vsled svoje podjetnosti in resnosti. Rusija je velika kot obsežna država z milijoni in milijoni prebivalcev. Francija je gospodarsko močna vsled varčnosti ljudstva. Anglija pa se nam predstavlja v podobi kramarja z vsemi slabostmi značaja kramarja.

Če zberemo veliko družino evropskih velesil v eno družino, najdemo, da so v tej družini zastopani vsi stanovi. Nemčija — tovarnar, Avstrija — uradnik, Rusija — kmet, Francija — bankir, Anglija — kramar.

Ta kramar je pritegnil v družbo kmeta — Rusijo in bankirja — Francijo in ustanovil trgovsko družbo z omejeno zavezo, ki se je imenovala »Trojni sporazum«.

Dalje je znal aranžirati ta kramar strašno igro »Svetovna vojska«, katere račune je on sestavil, obračun pa si pridržal zase. Zato tudi vsi računi te svetovne vojske nosijo firmo trozveze, katere trgovski šef je Anglež.

Evropi je bil predložen vzpored prvega dela te strašne žaloigre: Vojska med evropskimi velesilami.

Brzjavke.

Svetovna vojska je zadobila takoj, ko je posegla vmes Anglija, pečat kupčije. Velikanske kupčije, kakršne svet še ni videl. Krvave kupčije!

Kot je navada med velikimi trgovskimi podjetji, da se kupčijski dogovori izmenjujejo potom brzjavk, tako se je godilo tudi pri tej kupčiji. Pred 1. avgustom so nosile brzjavne žice po vsej Evropi tako važne odločilne besede, kot še nikdar prej, odkar preprega brzjavna žica dežele in države, celine in morja.

Še zadnje dni meseca julija je kazalo na zunaj, da zaenkrat z nameravano kupčijo trojnega sporazuma ne bo nič. Le poglejmo!

Dne 26. julija je brzjavil nemški državni kancler nemškemu poslaniku v Peterburg: »Avstro-Ogrska je v Peterburgu uradno izjavila, da ne misli na prilastitev srbskega ozemlja, da se noče dotakniti obstoja srbske kraljevine, temveč da hoče napraviti samo red.«

To je bilo dokaza dovolj, da Avstriji ni za razdelitev Srbije, temveč samo za red in mir. Vzroka tudi dovolj, da Rusiji ne bi bilo treba ščititi Srbije.

Tisti dan je brzjavil nemški državni kancler tudi poslaniku v Pariz: »Zaupamo v Francijo, s katero smo edini v želji po miru, da bo vplivala v Peterburgu v pomirjevalnem zmislu.«

Nemčija torej še ni prav nič mislila na sovražnosti proti Franciji.

Drugi dan potem je brzjavil nemški vojaški ataše iz Peterburga državnemu kanclerju: »Ruski vojni minister mi je dal častno besedo, da še ni bil izdan noben mobilizacijski ukaz.«

To je bila laž, kakor nam pričajo dogodki, ki smo jih navedli v prejšnjem sešitku »Nemčija—Rusija«.

Dne 29. julija je brzjavil nemški državni kancler poslaniku v Pariz: »Poročila o francoski vojni pripravljenosti se množe od ure do ure.«

Francija se je že pripravljala, oziroma ni več zakrivala priprav, kar je prej že dolgo delala.

Medtem so se izmenjavale tudi znane brzjavke med nemškim cesarjem in ruskim carjem. — Kaj pa Anglija?

Anglija je pridno delala. Pridno in mirno kot dela šef velikega trgovskega podjetja v svoji pisarni nemoteno, medtem ko ropotajo v tovarni kolesa, trpe delavci in se blago odvaža in privaža. Anglija se ni prav nič razburjala, temveč s svinčnikom v roki je računala: ali je čas, ali ni čas...

Da je bila pri tem nemotena razburjenj in da bi ohranila pred svetom dobro ime tudi, če bi končni račun pokazal, da ni še čas, je medtem pošiljala v Peterburg in na Dunaj znane pomirjevalne in posredovalne predloge, ki so vsi imeli le ta namen, da preslepe Nemčijo in Avstrijo in pridobe več časa Rusiji in Franciji za pripravljenost.

Kakor se je po nastali napetosti med Avstrijo in Srbijo obrnila cela Evropa na Rusijo z vprašanjem: kaj poreče Rusija? tako se je po poostrenih napetostih med Avstrijo—Srbijo in Rusijo obrnilo vse v London z vprašanjem: Kaj poreče Anglija?

Če bi bilo Angliji resno za mir, potem bi ga ona z lahkoto lahko ohranila. Rekla naj bi v Peterburgu in Parizu: ni še čas — svetovni mir bi bil vsaj za nekaj let prihranjen. Saj so malo tednov prej, ob obisku francoskega predsednika Poincaréja v Peterburgu, računali, da naj se leta 1916. ali že morda leta 1915. prične z velikim obračunom trojnega sporazuma.

Anglija jih je prehitela. Njen vpliv in njena moč je obstojala v njenem bogastvu in pa v moči njenega brodovja. To so bile limanice, na katere sta sedli Rusija in Francija in si osmodila na njih peroti Belgija najprvo.

Anglija ni pošiljala v svet samo pomirjevalnih in posredovalnih brzjavk, temveč skrivoma za temi tudi hujskajoče brzjavke, o katerih pa ne vé javnost prav nič, temveč se sodi o njih vsebini po nastalih dejanjih!

Čisto kupčijsko!

Trgovec, ki hoče dobro prodati svoje blago, vrže v svet najprvo vznemirljiva poročila o slabem pridelku tiste vrste blaga, o štrajkih, o velikem povpraševanju po blagu itd. Če doseže s tem uspeh, pa pride z visokimi cenami. Rusija in Francija sta potrebovali časa za priprave, da bi jima bila pot v Berlin, eni skozi Vzhodno Prusko, drugi skozi Belgijo, od strani Nemčije malo ovirana. Zato je prevzela Anglija to nalogo, da jima pridobi ta čas.

Kako pa je pogledala ta družba, ko jih je presenetila Nemčija, ki jim je čez rame pogledala v kupčijske načrte in napovedala dne 1. avgusta splošno mobilizacijo!

S tem je nepričakovano in nepoklicano stopila na oder, kjer se je pričelo prvo dejanje krvave igre svetovne vojske, Nemčija, in zmotila spored.

Vpliv Anglije na Rusijo, Francijo in Belgijo.

V Peterburgu je panslavistično gibanje hodilo že leta sem zmagoslavno pot. Namen tega gibanja je bil, upostaviti na Balkanu in Donavi rusko premoč s tem, da se ugonobi Avstrija. Ruska vlada je to gibanje podpirala, ker je z narodnostno idejo skušala zatreti revolucionarno gibanje v državi. Rusko ljudstvo in tudi del vlade pa niso bili za vojsko, katero je želela in tudi zmagala samo gotova klika. Saj je znano, da je ruski poljedelski minister z veliko vnemo zagovarjal mirovno misel ter kazal na posledice vojske v kmetijstvu. Vsi poznavalci ruskih razmer so poudarjali, da potrebuje Rusija miru, da bo mogla izpeljati kmetijske in druge reforme, katere je sestavljala od leta 1905. Niti kmetijstvo, niti industrija, še manj pa denarno gospodarstvo na Ruskem ni moglo pogrešati blagodejnega miru. Pomisliti se mora, da strada ob količkaj slabih letinah v Rusiji nad 25 milijonov prebivalcev. Da se je navzlic temu odločila Rusija za vojsko, more prav razumeti samo tisti, ki pozna doobraz razmere v ruski zunanji in notranji politiki in pa vpliv Francije na Rusijo. Znano je, da se je Francija že leta sem prizadevala zaplesti Rusijo v vojsko z Nemčijo. Pri tem francoski diplomatje niso

toliko računali na ugoden trenutek, kot na to, da pripravijo Rusijo do bojnega razpoloženja, kar se jim je posrečilo ob izbruhu sovražnosti med Avstrijo in Srbijo.

Od dne, ko so imeli Francozi zagotovilo Anglije, da bo pomagala, so opustili vse pomisleke in hujskali v Rusiji naprej do odločitve za vojsko z Nemčijo, kateri je morala slediti vojna napoved od strani Avstrije.

Trojni sporazum je bil zvezan z verigo, v kateri nobena odločitev ni ostala brez posledic. Vojski med Nemčijo, Avstrijo—Rusijo je sledila vojska Nemčija, Avstrija—Francija in tej Nemčija, Avstrija—Anglija. Vmes pa je bila pritegnjena Belgija in vzbujena Japonska.

Meseca aprila letošnjega leta je bil angleški kralj v Parizu. Takrat so se dogovorili o pripravah za boj proti Nemčiji. Ob priliki letošnjega obiska francoskega predsednika v Peterburgu pa je bil določen termin: leto 1916., če ne že leto 1915.!

Glede francoskega ljudstva je dognano, da tisto do časa francoske mobilizacije ni bilo za vojsko navdušeno. Da je mogla francoska vlada navdušenje vzbuditi med ljudmi, je napolnila svoja usta s samimi lepimi besedami o miru in kazala na Nemčijo kot sovražnico miru. Časopisje je v tem oziru doseglo vse.

Ali pa so francoski vladni krogi te svoje nakane tudi prevagali?

Gotovo bi si sedaj že še ne upali udariti, ako ne bi prejeli od Anglije zagotovila, da Anglija ne bo prej vtaknila meča v nožnico, dokler ne bo zlomljena ali vsaj oslABLJENA nemška moč.

Svoj vpliv na Francijo in Rusijo je poudarjala Anglija tudi s tem, da bo tekom vojske izstradala Nemčijo. Veliko vojno brodovje Anglije je obetal, da bo zaprlo Nemčiji vse dovozne morske ceste.

Dejstvo je, da francosko ljudstvo do mobilizacije ni bilo prav nič navdušeno za vojsko. Šele ko je začela Francija mobilizirati, se je v tem oziru izpremenilo. Časopisje je prepojilo ljudstvo z vero, da je Nemčija napadalka.

Časopisje, in posebno francosko!

Že knez Metternich je rekel, da je v Franciji denar edina sila, ki obvladuje vse. Vsi dosedanji veljaki v Franciji so prišli iz vrste takoimenovanih »štreberjev«. Malo

pred vojsko se je vršil v Parizu škandalozni proces Caillaux-Calmette. Žurnalist Calmette je začel gonjo proti bivšemu ministru Caillauxu. Žena poslanca Caillauxa je ustrelila Calmetteja. Pred porotniki je bila oproščena. Žurnalist Calmette ni bil posebno nadarjen človek, znal pa si je s svojim poslom pridobiti velikansko premoženje 16 milijonov.

Denar!

Urednik francoskega časopisa »Temps«, Helrad, ki je že leta sem pripravljaval na vojsko; malo pred mobilizacijo je umrl kot večkratni milijonar.

Poincaré, sedanji francoski predsednik, je bil advokat, ki je znal denarno obrt izvrševati z veliko spretnostjo. Za predsednika so ga napravili oni, ki so vojsko hoteli.

Tudi v Rusiji v tem oziru ni bolje. Znano je, da je Rusija denarno popolnoma zavisna od Francije. To zavisnost so znali francoski in ruski diplomati izvrstno izrabljati. Sam ruski minister za industrijo in trgovino je meseca aprila letošnjega leta pripoznal v dumii, da je Rusija financijelno odvisna od Francije. V francoski zbornici pa je bilo prineseno pred svet, da je ravnatelj banke Banque de Paris et des Pays Bai pri izpeljavi zadnjega posojila Rusiji zaslužil samo zase nad 20 mil. frankov.

Za vsem tem je pa stala tudi Anglija s svojim denarjem. Zakaj pa so se posojevale milijarde Rusiji? Za orožje, ladje in vojaštvo. Že leta sem se je čitalo v ruskih časopisih: »duma je dovolila za vojaške namene toliko in toliko milijonov«. Vsak poznavalec razmer je pa vedel, da je dovolila toliko milijonov Anglija in Francija. Obe pa zato, da sta imeli na zlati verigi privezane ruskega medveda v strah Nemčiji. Anglija je dobro vedela, da ji v njenem konkurenčnem boju proti Nemčiji malo pomagajo samo njene ladje, temveč da ji je treba za ladjami imeti tudi milijonske armade. Ker sama teh armad ni imela, si jih je najela od Rusov z denarjem. Francijo pa je vodila proti Nemčiji maščevalna strast za udarce leta 1870./71.

Toda Francija in Rusija sta vedeli, da proti Nemčiji brez Anglije ne opravita mnogo. Nemčijo se bo dalo manj premagati kot izstradati. To vlogo naj prevzame Anglija s svojim brodovjem, s katerim naj

zapre dovoz živeža po morju. Anglija je to vlogo rada prevzela, saj je imela namen z vojsko oslabiti svojega trgovskega konkurenta Nemčijo.

Tako je bil sestavljen računski načrt trojnega sporazuma.

Med temi državami pa je ležala Belgija.

Tudi postopanje Belgije napram Nemčiji je posledica dela angleške politike in pa francoskega hujskanja. Odločilni krogi belgijske vlade so bili prepojeni francoskega duha, delavstvo industrijske Belgije pa je stalo na strani francoskih socialistov in celo komunistov. Tudi odločitev Belgije nasproti Nemčiji ima svoj izvor v angleški politiki, ki je znala pridobiti odločilne kroge na francosko stran, na levega sosedu. Že prejšnji kralj Angležev je začel kovati ta železni obroč krog Nemčije. Brezuspšno je poizkušal pridobiti tudi Avstrijo za to.

Jasna slika o angleškem političnem postopanju je ta-le: Angleži so videli v Nemcih svoje najnevarnejše konkurente na trgovskem polju. Zato uničiti ali vsaj močno oslabiti Nemce. To se pa ne more drugače doseči nego potom velike vojske.

To je bila podlaga računu.

Za vojsko je treba armad. Ker jih Anglija sama ni imela, jih je bilo treba pridobiti. Francija je bila že 44 let sem najhujši nasprotnik Nemčiji. Nji je bilo treba samo namigniti. Rusija je potrebovala denarja. Dali sta ji ga Anglija in Francija. Poleg tega sta ji obljubili še pomoč na Balkanu. Ako se zaplete Nemčija v vojsko, ji mora slediti kot zaveznica Avstrija. Če bodeta premagani, pripadejo avstrijski Slovani Rusiji z deželami vred. To je bil lim za Rusijo.

Belgiji so se delale obljube, ki so bile zapeljive.

Kaj pa Japonska? Ta nastopi v taki vojski lahko proti Rusiji. Anglija je tudi Japonsko zvabila na svojo stran. Denar in velike obljube so dosegle namen.

In Avstrija?

V Avstriji je vstajal velik mož, ki bi znal postati vsem tem načrtom nevaren — Franc Ferdinand!

Framasonstvo, rojeno na Angleškem, močno v Franciji, razširjeno v Srbiji, je najelo srbske morilce. Padel je.

Avstrija je hotela samo zadoščenje za zločin.

Anglija je rekla: ne!

In začela se je svetovna vojska.

Tvrdba Anglija & Komp. (trozveza) je predložila napravljen račun svetu.

Gotovo je, da bi bil ta račun predložen, če ne letos, pa v prihodnjih letih.

Ni pa gotovo, če bo Evropa, če bo svet ta račun tako poravnal, da bo zadovoljen angleški — kramar...

S svetovno vojsko se je kupčija šele začela in do obračuna je še daleč. Je namreč še eno vprašanje: ali se ni morda angleški kramar uštel in zastavil na železno kocko svetovne vojske preveč, če ne morda vse?

Vojne napovedi.

Medtem ko so rastle napetosti med Nemčijo in Rusijo do skrajnosti, je nemška vlada še vedno upala, da bo Francija kot zaveznica Rusije vplivala v Peterburgu v pomirjevalnem zmislu.

Dne 31. julija je Nemčija vsled ruske mobilizacije proglasila vojno pripravljenost svojih armad. Istega dne pa je po svojem poslaniku v Parizu vprašala pri francoski vladi, oziroma zahtevala tekom osemnajstih ur odgovora, če bo Francija v slučaju nemško-ruske vojske ostala nevtralna.

Tekom naslednjih ur pa so se v Berlinu kopičila drug za drugim poročila ne samo o ruski, temveč tudi o francoski mobilizaciji.

Nemški poslanik v Parizu je izročil gori navedeno zahtevo nemške vlade dne 31. julija ob 7. uri zvečer francoski vladi. Drugi dan ob 1. uri popoldne je odgovoril francoski ministrski predsednik nemškemu poslaniku, da bo storila francoska vlada to, kar zahtevajo njene koristi. Malo ur kasneje, ob 5. uri popoldne, pa je bila proglašena v Franciji splošna mobilizacija.

Ker so se medtem ob nemško-francoski meji že pričele sovražnosti, je nemški poslanik v Parizu dne 3. avgusta zvečer zahteval svoje potne liste in naznanil francoski vladi, da se nahaja Nemčija napram Franciji v vojnem stanju.

Naslednji dan, 4. avgusta, je predložil angleški poslanik v Berlinu nemški vladi zahtevo, da naj takoj odgovori, ali bo varo-

vala nevtralnost Belgije. Ko se mu je odgovorilo, da to ni mogoče, je prišel angleški poslanik ob 7. uri zvečer v nemško zunanje ministrstvo, kjer je zahteval svoje potne liste in napovedal vojsko Anglije Nemčiji.

Isto je storil poslanik Belgije.

Od 1. do 4. avgusta zvečer je bila torej Nemčija v vojski z Rusijo, Francijo, Anglijo in Belgijo.

Francoski parlament.

Tisti dan, 4. avgusta, kot nemški je zboroval tudi francoski parlament. Ruski poslanik Izwolski se je udeležil seje na diplomatski tribuni. Pač mu je moralo biti srce zadovoljnosti, saj je gledal pred seboj prve uspehe svojega mnogoletnega dela. O njem se je trdilo, da je rekel začetkom svetovne vojske: To je moja vojska!

Začetkom seje se je prebralo poročilo francoskega predsednika Poincaréja. Koncem svojega poročila je napisal Poincaré: Zvesto spremljana od zaveznice Rusije in podpirana od lojalnega prijateljstva Anglije, dobiva Francija iz vseh delov civiliziranega sveta izjave simpatij, kajti bolj kot kdaj prej predstavlja Francija pred svetom svobodo, pravičnost in pamet. Kvišku srca! Francija naj živi!

Minister Viviani je nato podal poročilo o položaju. Dejal je: V nedeljo dne 2. avgusta so nemške čete, ne da bi se oziralo na skrajno popustljivost Francije in v nasprotju z mirovnimi zatrili nemškega poslanika v Parizu, prekoračile na treh mestih naše meje. Istočasno so zasedle nemške čete Luksemburg. S tem je Nemčija kršila pogodbo iz leta 1867., s katero se je Luksemburški zagotovila nedotakljivost. Končno je bila ogrožena tudi nevtralnost Belgije. Zvečer dne 2. avgusta je izročil nemški poslanik belgijski vladi ultimatum, v katerem Nemčija od Belgije zahteva, da naj se Nemčiji olajšajo operacije proti Franciji. Ta zahteva je bila stavljena pod lažnivo pretvezo, da mi ogrožujemo belgijsko nevtralnost.

Belgijska vlada je to zahtevo odklonila in izjavila, da je pripravljena svojo, od Francije uvaževano in od pruskega kralja pogodbeno zajamčeno nevtralnost energično braniti. Od tega časa so se napadi

od nemške strani ponavljali, pomnoževali in poostri. Na več kot petnajstih krajih je bila naša meja napadena. Streljalo se je na naše vojake in colninske uradnike, kar je dalo mrlične in ranjence. Včeraj je vrgel nemški letalec iz zrakoplova bombo na Lunéville. Nemški poslanik, katerega smo, kakor tudi vse velevlasti, o tem obvestili, ni tega tajil in tudi ne obžaloval. Včeraj je zahteval svoje liste in nam je naznanil vojno stanje.

Ko je minister Viviani to povedal, je prečital pismo, ki ga je izročil nemški poslanik v Parizu francoski vladi. Pismo se je glasilo: Gospod predsednik! Nemške administrativne in vojaške oblasti so zapazile številne sovražnosti francoskih zrakoplovcev na nemškem ozemlju. Mnogi izmed njih so očitno kršili nevtralnost Belgije, ker so preleteli to ozemlje. Eden izmed njih je poizkušal razdreti stavbe v bližini Wesel, drugi je metal bombe na železniško progo Karlsruhe — Nürnberg. Naročeno mi je in čast imam sporočiti Vaši ekscelenci, da se vsled tega nahaja odslej nemška država v vojnem stanju s Francijo.

Nato je minister Viviani govoril še dolg govor, v katerem je poudarjal miroljubnost pa tudi odločnost Francije in zlasti z veseljem poudarjal, da mu je sporočil italijanski poslanik, da bo ostala Italija nevtralna.

Posledice v drugih državah.

Kakor velikanski plaz drvi vojska s strašno silo naprej. Saj poznamo plazove naših gorâ: en kamenček se sproži, se začne valiti in svaljati sneg; sneženi kup narašča stopnjo za stopnjo, jemlje s seboj kamenje in prst, izkoreninja orjaška drevesa, izpodjeda ogromne skale in drvi z njimi v nižavo, kjer obleži srova skladovnica ... Tako je pisal tiste dni »Domoljub«. In res! Svetovna vojska je po izbruhu sovražnosti med Nemčijo in Rusijo začela pridobivati strašno obliko. Nemčija je potegnila za seboj Avstrijo, države trojnega sporazuma pa druge države.

Dne 5. avgusta je napovedala Avstrija Rusiji vojsko. Dne 7. avgusta je priskočila Črna gora Srbiji na pomoč in napovedala vojsko Avstriji. Dne 11. avgusta je napovedala Francija vojsko Avstriji, češ, da

pošilja Avstrija svoje čete na pomoč Nemčiji. Dne 13. avgusta je sledila vojna napoved Anglije Avstriji. Že prej, dne 6. avgusta je napovedala Srbija Nemčiji vojsko. Dne 11. avgusta je sledila vojna napoved Črne gore Nemčiji.

Da, res, kot velikanski plaz je drvilo naprej.

Kaj pa druge države?

Dne 4. avgusta je podal italijanski ministrski svet izjavo, da se nahaja Italija z vsemi vojskujočimi se državami v prijateljskih odnosih in pozivlja državljane, da se naj zavedajo dolžnosti, ki jim jih nalaga nevtralnost.

Švica je proglasila dne 1. avgusta splošno mobilizacijo. Dne 7. avgusta pa je podal švicarski zvezni svet izjavo, da ostane Švica nevtralna in da je mobilizirala v varstvo svoje nevtralnosti.

Uradni list Nizozemske je prinesel dne 6. avgusta vladno izjavo, da ostane Nizozemska nevtralna.

Danska vlada je dne 3. avgusta podala izjavo o svoji nevtralnosti.

Dne 4. avgusta pa so objavile Danska, Norveška in Švedska enako se glaseče izjave, da ostanejo absolutno nevtralne.

Turčija je proglasila dne 3. avgusta, da želi ostati nevtralna in da je samo delno mobilizirala.

Rumunija in Bolgarija sta dne 6. avgusta izjavili nevtralnost. Obe pa sta malo dni pozneje izpeljali delno mobilizacijo.

Dne 9. avgusta je dementirala Španija vest, da je obvezana poslati Franciji na pomoč 100.000 vojakov in je izjavila, da ostane strogo nevtralna.

Predsednik Wilson je dne 5. avgusta proglasil nevtralnost Združenih ameriških držav.

Japonska ni podala nobene izjave o nevtralnosti.

Kakor bomo pozneje videli, je potegnil plaz svetovne vojske tudi Japonsko in Turčijo za seboj v viharini metež.

Oklic francoske vlade ljudstvu.

Takoj po izbruhu sovražnosti med Nemčijo in Francijo je izdala francoska vlada sledeči oklic na ljudstvo:

Navzlic vsem prizadevanjem Francije, Rusije in Anglije, da se ohrani mir, je Nemčija napovedala vojsko. Na klic domovine so se vzdignili vaši očetje, sinovi in možje in kmalu se bodo postavili nasproti izziivanju. Pohod vseh za vojsko zmožnih bo prekinil delo na poljih. Žetev še ni končana, vinska trgátev se bliža. V imenu vlade republike, v imenu vsega ljudstva, ki stoji za njo, se obračam do vašega junáštva, do otrok, katere zadržuje od vojske njih starost in ne pogum pred bojem. Pozivljam vas, da nadaljujete dela na poljih, da dokončate žetev in da se pripravite za dela prihodnjega leta. Večje usluge kot to ne morete izkazati domovini. Ne radi vas, temveč radi domovine se obračam do vaših src. Gre se za vaš obstanek, za preskrbo prebivalcev mest in predvsem za one, ki ob mejah branijo neodvisnost dežele, civilizacijo in pravico. Kvišku torej, vé francoske žene, vi otroci, hčere in sinovi domovine! Nadomestite na poljih delo onih, ki se mude na bojnem polju. Pripravite se, da jim bodete mogli pokazati spravljeno žito in nanovo posejane njive. V teh težkih urah velja samo resno delo. Vsak je velik, ki služi deželi. Na delo! Delo bo vsakemu prineslo časti.

Naj živi republika! Naj živi Francija!
Pariz, dne 7. avgusta 1914.

Razno o francoskih vojakih.

Francoska armada se je v zadnjih letih s tako brzino preurejevala in pomnoževala, da se je moral vsak vprašati, kaj to pomeni. V Nemčiji pa je vstalo vsled tega še eno vprašanje: ali je postala armada od zadnje velike vojske tudi boljša in za vojsko zmožnejša? Že po prvih sedanjih bojih pa so se Nemci prepričali, da je francoska armada ostala še vedno tista kot je bila l. 1870. Francoski vojak je hraber, ni pa vztrajen. Ravnotako kot l. 1870. so Francozi tudi sedaj brezobzirni in krvoločni. Pozna se jim tudi, da so sistematično vzgajeni v raznih zahrbtnostih, kar se kaže zlasti v njih postopanju napram ranjencem iz sovražnikovih vrst. Sadovi francoskih ljudskih šol se kažejo zlasti sedaj na franco-

skih vojakih. Kaj pomaža tehnični napredek, orožje in organizacija, kar vse je v francoski armadi na visoki stopnji, ako pa manjka tej armadi notranja trdnost! Podvrženost in disciplina sta med francoskimi vojaki zelo rahli. Zelo visoko je število kazni v francoski armadi, ki so večjidel povzročene vsled nepokorščine, žaljivih odgovorov višjim, predvsem pa vsled pijančevanja, povzročenega vsled brezmernega uživanja absinta.

V Franciji se ni nihče več vznemirjal nad tem, da je moštvo izven vojašnic častnike in posebno podčastnike popolnoma preziralo, da si ni pustilo pri svojem ravnanju od nikoogar nič reči in da ni predpostavljenih pozdravljalo. Krivda nad tem korenini v preostrem postopanju častnikov in podčastnikov napram moštvu. Za vsak najmanjši prestopok n. pr. ima že podčastnik pravico kaznovati moža z dvadnevним zaporom. Vsled teh ostrih kazni so izgubili vojaki čut za milejše opomine.

Rak-rana, ki je razjedala že leta sem francosko armado, je pa ta, da je bila med armado preveč zanesena politika. Vse francoske stranke so se bojevale med seboj v zapeljevanju armade. Zlasti častništvo je bilo prepojeno s politiko. Tudi v francoskem parlamentu so se pogosto izrekale o višjih častnikih take kritike, da je to moralo slabo vplivati na vse vojaštvo.

K temu se je pridružilo še drugo zlo: prepogosto menjavanje vojnih ministrov, katerih vsak skoraj je bil civilist, »Pekin«, kakor ga imenujejo Francozi. Saj je bil celo med sedanjo vojsko nadomeščen dotedanji vojni minister, ki je od l. 1913. vodil usodo francoske armade, s poslancem Millerandom. Zopet civilist, in to v vojskinem času! Poleg tega je še navadno to, da je naslednji vojni minister političen in oseben nasprotnik prejšnjemu in skuša navadno preobrniti vse, kar je njegov prednik vpeljal. Vsak vojni minister skuša politično sebi vdane višje častnike spraviti na odločilna višja mesta. Posledica temu je pa nezadovoljnost v častniškem zboru, ker se spozna, da ni merodajna za napredek sposobnost, temveč politično prepričanje.

Vpeljava triletne vojaške službe je v Franciji znatno ojačila mirovno moč francoske armade in s tem okrepila vojno pripravljenost. Brez ozira na takoimenovane

teritorialne čete, ki odgovarjajo našim črnovojnikom, ima Francija 21 armadnih zborov s 43 infanterijskimi divizijami, 1 kolonialni armadni zbor s 3 divizijami, 10 kavalerijskih divizij, 21 rezervnih brigad in 20 rezervnih divizij, iz katerih se sestavijo rezervni zbori. K temu pridejo še čete iz Afrike. Skupna moč francoske armade, brez prej omenjenih teritorialnih čet, se šteje na 1.200.000 mož infanterije, 50.000 jezdecev in 3300 topov. Francoski armadni zbor, za vojsko pripravljen, obstoji iz 30 bataljonov, 6 eskadronov, 36 poljskih in 2 težkih baterij in se razdeli sledeče: 2 aktivni infanterijski diviziji in 1 zborna rezervna brigada; vsaka divizija šteje 2 infanterijski brigadi po 2 polka. Infanterijski polki imajo 3 bataljone po 4 kompanije. Vsakemu bataljonu je prideljena sekcija 2 strojnih pušk. Dalje spada k vsakemu armadnemu zboru 1 polk zborne kavalerije po 4 oddelke po 3 baterije in po 2 pomožna oddelka z po 2 bateriji (skupaj 72 topov). Zborne tehnične in prometne čete obstoje iz 1 zborne ženijske kompanije in 1 zborne brzozjavne sekcije, 1 zbornega mostnega trena z 2 oddelkoma poleg ene kompanije, 1 zbornega ženijskega polka poleg ene kompanije in 1 zborne zrakoplovne flotile po 3 sekcije z po 2 zrakoplova. Kavalerijske divizije so sestavljene iz 3 kavalerijskih brigad, vsaka po 2 polka z po 4 eskadroni; poleg tega sta pri vsaki brigadi tudi 2 strojni puški. Dalje spadajo h kavalerijski diviziji 1 lovski kolesarski oddelek, 2 jezdeči bateriji, 1 brzozjavni oddelek, 1 zrakoplovni oddelek, 1 sappeur-kolesarski-detašma. 3—4 armadni zbori tvorijo eno armado.

Že leta 1910. je bilo sklenjeno, da se nabavi za čete nova rjavo-zelena uniforma, a še ni bil pričetkom sedanje vojske ta sklep izpeljan in francoski vojaki so morali zopet v vojsko proti Nemcem v znanih rdečih hlačah.

Pehota ima znane Lebel-puške in bajonet. Kavalerija ima karabinerje in ravne meče. Dragonci, lovci na konjih in huzarji nosijo pri kavalerijskih divizijah sulice z belo-rdečimi zastavicami. Poljska artiljerija ima 75 mm topove, kot strelivo pa šrapnele in granate. Moštvo pri topovih nosi karabinerje. Težka artiljerija ima 155 mm Rimailho havbice.

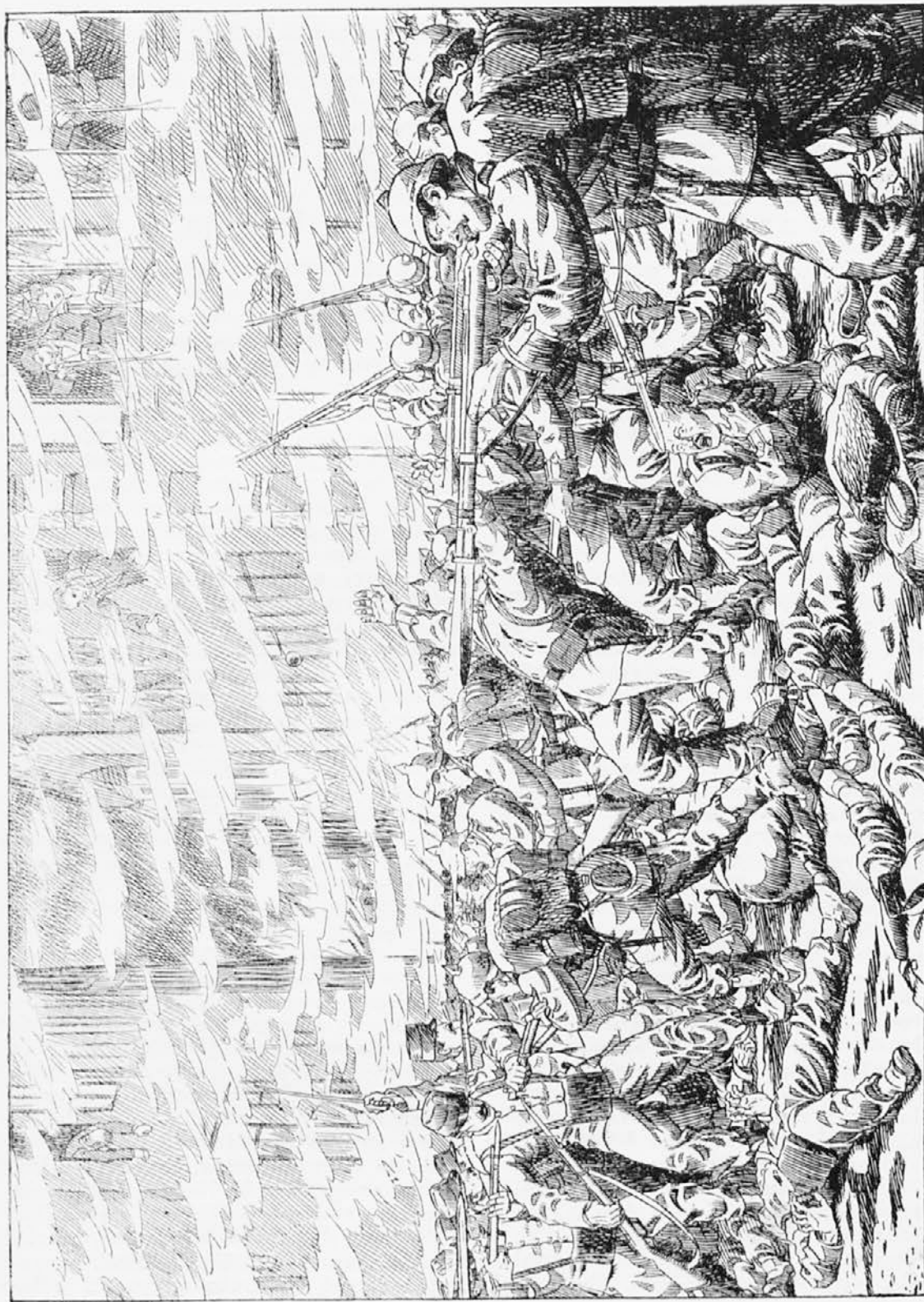
Nemčija in Luksemburg.

Pruska je na dunajskem kongresu l. 1815. dobila pravico, da sme posesti Luksemburg. Mesto Luksemburg je bilo proglašeno za nemško zvezno trdnjavo. Do septembra meseca l. 1867. je Pruska vzdrževala v Luksemburgu posadko 4000 mož. V londonskem protokolu z dne 11. maja 1867 pa je Pruska odstopila od teh pravic, da je vzela s tem cesarju Napoleonu III. povod za vojsko. Utrdbe Luksemburga so se podrle l. 1872. Od tega časa je Luksemburg odprto mesto.

Nemčiji se je v francoskem parlamentu očitalo, da je kršila nevtralnost Luksemburške. Že dne 2. avgusta so poročali časopisi, da so čete 8. armadnega nemškega zbora zasedle Luksemburg, da branijo tamkaj se nahajajoče nemške železnice.

Ko so prebivalci mesta Luksemburg v jutro dne 2. avgusta vstali in pogledali na ulice, so videli korakati po ulicah nemške vojake z nasajenimi bajoneti. Svojim očem niso verjeli! Saj so Prusi 9. septembra 1867 mesto za vedno zapustili. Toda bila je resnica. Že 1. avgusta so se prikazali v Ulflingenu, zadnji severni postaji luksemburški, nemški vojaški avtomobili in vojaki so si dali opraviti na železnici in brzozjavih. Potem so zopet odšli. Ponoči so prišli zopet avtomobili v Wasserbillig na Mosli v luksemburškem ozemlju. Neki žandarmerijski stražnik se jim je postavil nasproti in jih opozoril na to, da so kršili s svojim prihodom pravice nevtralnega ozemlja. Častnik, ki je vodil nemške vojake, ga je vprašal, kje da so Francozi. Žandarmerijski stražnik jim je odgovoril, da ni Francozov, nakar so ga nemški vojaki vzeli v avtomobil in so ga izpustili šele, ko se je izkazalo, da je govoril resnico.

Iz Wasserbilliga so bile obveščene oblasti o prihodu Nemcev. Poslali so jim nasproti žandarmerijski avtomobil, da bi zaprli pot na ozkem grajskem mostu. Ko so se pripeljali nemški vozovi, je zagrozil nemški častnik žandarju: Na stran, ali bodete pa padli! Nastavil mu je revolver. Potem so se odpeljali nemški vojaki nemoteno v mesto. Že drugo jutro je pripeljal vlak 150 nemških vojakov, ki so zasedli kolodvor, mostove in pošto. Za temi so prihajali drugi nemški vojaki.

Pouliční boj v Andenne.

Takoj, ko so prišle prve nemške čete na luksemburško ozemlje, se je obrnil državni minister Eyschen do nemškega poslanika pl. Bucha z vprašanjem, kaj to pomeni. Nemški poslanik mu je odgovoril, da ni poučen o položaju. Minister je nato podal nemškemu poslaniku naslednjo protestno noto: Vaše blagorodje sem telefonično obvestil o prihodu nemških častnikov in moštva na ozemlju velike vojvodine. Zvedel sem, da je na poti proti Luksemburgu vlak nemških vojakov in da se vozi veliko število avtomobilov čez Wasserbillig proti Luksemburgu. Proti tej očitvidni kršitvi nevtralitete vzdiga vlada velike vojvodine energičen protest in si pridržuje nadaljnje postopanje. Prosim Vas, da sporočite ta protest takoj Vaši vladi.

Velika vojvodina Luksemburška je poslala istočasno nemškemu cesarju sledeči brzojav: V tem trenutku so zasedle nemške čete veliko vojvodino Luksemburško. Moja vlada je vložila takoj na pristojnem mestu protest in zahtevala pojasnila za to postopanje. Vaše Veličastvo prosim, da pospeši zahtevano pojasnilo in da varuje pravice velike vojvodine. Marija Adelheida

Ob 2. uri popoldne je obiskal nemški poslanik ministra in mu izročil brzojavko nemškega državnega kanclerja. Brzojavka se je glasila: Naša vojaška povzetja v Luksemburgu ne pomenjajo nobenih sovražnosti napram Luksemburški. Povzeli smo to radi tega, da varujemo naše železnice pred francoskimi napadi. Luksemburška bo dobila za morebiti napravljeno škodo popolno povračilo. Prosim, da obvestite o tem ondoto vlado. Bethmann Hollweg.

Zvečer je prišla brzojavka nemškega državnega tajnika pl. Jagowa, ki je brzojavil: Vojaška podvzetja so v naše največje obžalovanje postala vsled tega neizogibna, ker smo dobili popolnoma zanesljiva poročila, da so francoske armade na pohodu proti Luksemburški. Mi smo morali vsled tega storiti to v obrambo naših čet in železnic. Sovražnosti napram Luksemburški nikakor ne nameravamo. Vsled obstojčih razmer ni bilo nikakor mogoče se prej z luksemburško vlado dogovoriti. Cesarska vlada zatrjuje, da bo Luksemburški škodo popolnoma poravnala.

Luksemburško ljudstvo je sprejelo nemške vojake zelo prijazno. Francoski

poslanik je moral na željo poveljnika nemških čet Luksemburg zapustiti. Velika vojvodinja je sprejela poveljnika nemških čet v advijenci.

Tako je bila stvar poravnana.

Drugače pa je bilo z Belgijo.

Belgija.

Dne 2. avgusta je dobil nemški poslanik v Bruselju od svoje vlade sledečo brzojavko: Cesarska vlada je prejela zanesljiva poročila, da namerava francoska armada poslati svoje čete ob Maasi na črti Givet—Namur. Ta poročila ne puste nobenega dvoma o nameri Francije, poslati svoje čete skozi Belgijo proti Nemčiji.

Cesarska vlada ne more opustiti skrbi, da Belgiji ne bo mogoče brez pomoči zadržati francoskih čet tako uspešno, da bi bilo dano s tem zadostno jamstvo za Nemčijo. Samoobramba narekuje Nemčiji, da zabrani sovražni napad. Z največjim obžalovanjem bo navdana vsled tega nemška vlada, ako bo smatrala Belgija za sovražnost, ako bo Nemčija primorana poslati v svojo obrambo svoje čete čez belgijsko ozemlje. Da se preprečijo vsaka nesporazumljenja, izjavlja cesarska vlada:

1. Nemčija ne namerava nikakršnih sovražnosti proti Belgiji. Ako je Belgija voljna v predstoječi vojski ohraniti nasproti Nemčiji dobrovoljno nevtralnost, se zaveže Nemčija, da bo pri sklepanju miru posest in neodvisnost Belgije v polnem obsegu garantirala.

2. Nemčija se zaveže, da bo pod gornjimi pogoji belgijsko ozemlje takoj po sklenjenem miru zapustila.

3. Ako se bo Belgija prijazno zadržala, se Nemčija zaveže, da bo v sporazumu z belgijskimi oblastmi vse potrebščine za svoje čete v gotovini plačala in povnila vso škodo, ki bi jo napravile nemške čete.

Ako pa bo Belgija nemške čete sprejela sovražno, posebno ako bo delala težave v utrdbah ob Maasi ali s tem, da bo razdirala železnice, ceste, predore ali druge umetne zgradbe, bo Nemčija obžalovaje primorana smatrati Belgijo kot sovražnika.

V tem slučaju ne bo mogla prevzeti Nemčija nasproti Belgiji nikakršnih obveznosti, temveč bo treba prepustiti odlo-

črtvi orožja, da se bodo poravnale razmere med obema državama.

Cesarska vlada upa gotovo, da te eventualnosti ne bodo nastopile in da bo belgijska vlada vse potrebno ukrenila, da se ne bodo dogodile stvari, ki smo jih v prejšnjem odstavku omenili. V tem slučaju bodo prijateljske razmere, ki vežejo obe sosednji državi, zadobile trajno podlago.

Vaše blagorodje naprošamo, da obvesti o tem nocoj ob 8. uri zvečer strogo zapupno belgijsko vlado in jo naprosi za jasen odgovor tekem dvanajstih ur, t. j. do jutri ob 8. uri zjutraj.

Belgijski kralj je brzojavil angleškemu kralju: Spominjajoč se mnogoštevilnih dokazov prijateljstva Vašega Veličanstva in prijateljstva Vašega prednika, kakor tudi na prijateljsko obnašanje leta 1870. in na prijateljstvo, katero ste nam nedavno dokazali, si dovoljujem zadnjič prositi, da naj blagovoli Vaše Veličanstvo diplomatično posredovati, da se bo ohranila nedotaknjenost Belgiji.

Belgijska vlada je dala odgovor, da je pripravljena braniti nevtralnost Belgije z orožjem.

Dne 5. avgusta je napovedal belgijski poslanik v Berlinu v imenu svoje vlade Nemčiji vojsko in odpotoval domov.

Še prejšnji dan je v nemški državni zbornici dejal državni kancler glede Belgije to-le: Mi smo sedaj v silobranu in sila ne pozna zapovedi! Naše čete so zasedle Luksemburško in so bile morda že primorane korakati na belgijsko ozemlje. To je v nasprotju z zapovedmi ljudskega prava. Francoska vlada je sicer v Bruselju izjavila, da bo belgijsko nevtralnost upoštevala toliko časa, dokler jo bo upošteval nasprotnik. Mi pa smo vedeli, da je Francija pripravljena za vpad. Francija bi lahko čakala, mi pa ne. Francoski vpad na naše krilo na spodnjem Renu bi postal za nas lahko usodepoln. Vsled tega smo bili primorani prezreti proteste luksemburške in belgijske vlade.

Krivico, ki smo jo s tem storili, bomo skušali poravnati takoj, ko bo dosežen naš vojaški cilj. Kdor se bori kakor mi za najvišje, mora gledati, kako se bo preboril.

Pečat nad aktom belgijske nevtralnosti je bil torej zlomljen in vojska med Nemčijo in Belgijo začeta.

Kdo je storil večjo krivico, Nemčija ali Belgija, Francija in za njima Anglija, to bo pokazala zgodovina.

Vojaštvo in trdnjave v Belgiji.

Belgijska armada je bila leta 1903. reorganizirana. Vojna moč v miru je znašala dotle 43.000 mož, od tega leta pa se je povečala na 100.000 mož. Vojna moč v vojski pa naj bi se zvišala na 340.000 mož, in sicer 150.000 mož za vojsko na prostem, 130.000 za trdnjave (samo za Antwerpen 90.000) in 60.000 mož rezerve. Ta reforma je bila začetkom sedanje vojske ravno v izpeljavi. Nameravana pomnožitev še ni bila dosežena, komaj 100.000 mož za vojsko na prostem in 80.000 mož za trdnjave je bilo na razpolago.

Poleg te armade imajo v Belgiji še meščansko gardo (Garde civique). Njena vojaška sposobnost je zelo majhna. Porabljajo jo največ v obrambo cestnih vlakov in za aprovizacijo.

Armada je razdeljena v šest armadnih divizij po dve brigadi in po dva regimenta. Vsaka brigada ima tri baterije po štiri topove. Ena divizija kot strategična enota razpolaga še s 36 topovi in enim kavalerijskim regimentom, dalje se mobilizira ena kavalerijska divizija z dvema brigadama po dva regimenta. Ta razpolaga čez tri jezdeče baterije, en bataljon kolezarjev in en pionirski oddelek.

Armada je oborožena zelo moderno, samo puške infanterije niso na višku. Mau-serjeva puška, model leta 1885., s kalibrom 7-65 mm, ima strelno hitrost 600 m in strelja krogle z okroglimi konci. Strelni uspehi teh pušk niso posebno ugodni, vsled tega so ravno poizkušali nove puške. Zelo porabne so strojne puške modela 1911. Kavalerija ima krive sablje. Poljska artiljerija ima topove modela 1905., Kruppovega sistema, kalibra 7-5 cm. Strelja s šrapneli. Poljske havbice še niso vpeljane. Vsaka baterija ima 6 topov in 13 municijskih vozov. Posebne važnosti je material trdnjavske artiljerije. Obstoji iz 15 cm in 21 cm havbic in 8-8 cm Mörserjev.

Tudi tehnične čete so opravljene zelo moderno.

Že od nekdaj je polagala Belgija posebno važnost na trdnjave. Do tega jo je privedlo nizko številno stanje njene armade. Spoznala je, da se more proti sovražniku, ki bi vpadel v deželo, braniti samo potom trdnjav. Belgija je za prehod čet zelo zapeljiva, saj veže dolina reke Maas Pariz z Berlinom. S tem je Belgija računala in poizkušala najprvo zapreti s trdnjavami dolino Maas. Trdnjava Antwerpen naj bi pa v slučaju, da bi padle trdnjave v dolini reke Maas, ohranila belgijske armade pred popolnim sovražnim uničenjem, ker bi se na prostem vsled majhnega njih števila ne mogle braniti.

V črti doline reke Maas ležita dve veliki trdnjavi Lüttich in Namur, zvezani s fortom Huy. Lüttich ima 12 močnih fortov na obeh bregovih reke Maas. Utrdbe so moderno betonirane in imajo oklopne stolpe. Fort Huy je zapiralni fort in obvladuje prehode čez reko Maas. Namur ob izlivu Maase in Sambre je važna trdnjava že vsled svoje lege. Obkroža jo pas devetih močnih fortov. Antwerpen na Scheldi je znana kot najmočnejša svetovna trdnjava, napravljena po načrtih generala Brialmonta, znanega graditelja trdnjav. Obseg močnih fortovnih črt krog Antwerpna znaša nad 100 kilometrov.

Jean Jaurès.

Dne 31. julija popoldne je sedel z nekaterimi svojimi prijatelji v Parizu v kavarni Croissant voditelj francoskih socialistov in poslanec Jean Jaurès. Sedel je pri odprtem oknu, čez katero je bila potegnjena zavesa. Kar se stegne čez okno roka in preden je še mogel Jaurès vstati, ga je zadel strel dveh krogel iz revolverja v glavo, da se je takoj mrtev zgrudil na tla. Na ulicah je nastalo veliko gibanje in slišali so se klici »Vive Jaurès!«.

Tako so poročali časopisi tiste dni med mnogimi drugimi vojskinimi poročili.

Dan pred umorom je bil Jaurès v državni zbornici, kjer je na hodnikih med tovariši - poslanci z veliko vnemo govoril proti vojski. Iskal je tudi ministrskega predsednika Viviania, da bi govoril z njim. Ker ga ni našel, je šel do ministra za no-

tranje zadeve, Malvy-ja, katerega je rotil, da naj Francija z vsemi razpoložljivimi ji sredstvi dela v Rusiji na to, da se bo ohranil mir. Njegova izvajanja so napravila na poslance globok vtis. Jaurès je rekel, da ne zadostuje govoriti z Rusijo z mehкими besedami. »Trdna in odločna mora biti beseda, s katero naj se obrne Francija do Rusije. Rusija mora zvedeti, kako mislimo mi v Franciji. Povedati se mora Rusiji, da bo v vojski, katero pripravlja, Rusija veliko manj položila na tehtnico kakor Francija. Zato ima naša država pravico zahtevati, da njena zaveznica Rusija pride nasproti nemškimi predlogom, kolikor ji je to le mogoče . . .« Tako je govoril Jaurès.

Ker je tako govoril, je moral pasti kot žrtev svoje miroljubnosti.

Francoska vlada je vedela, da je vpliv Jaurèsa na francosko ljudstvo, zlasti delavstvo, velik in da zamore s tem vplivom zanesti med ljudstvo nezadovoljnost. Teža pa se je francoska vlada bala.

Morilec Jaurèsa je bil 29letni Raoul Villain, sin nekega pisarja pri sodniji v Reimsu.

Jaurès je bil rojen leta 1859. Delj časa je bil profesor filozofije v Toulousu. Potem je postal zelo ugleden in vpliven voditelj francoskih socialistov. Delal je za spravo med Francijo in Nemčijo. Morda je moral ravno radi tega žrtvovati življenje . . .

Anglija.

Za časa sarajevskega umora so se v Angliji vršili manevri angleškega ladjevja in poizkusna mobilizacija. Dne 21. julija so poročali časopisi, da je angleški kralj izdal ukaz, da naj ostane angleško ladjevje do 15. avgusta pripravljeno v mobilizacijskem stanju.

Malo dni pozneje, ko so napetosti med Avstrijo in Srbijo že zorele, je izjavila angleška vlada, da v konfliktu med Avstrijo in Srbijo ni interesirana.

Isti dan zvečer pa se je zaznalo v londonskih diplomatskih krogih, da je naročila angleška vlada svojim poslanikom v Parizu, Berlinu in Rimu, da naj podvzamejo korake, da se bo izročilo vlastem, ki niso interesirane pri sporu med Avstrijo in Srbijo, posredovanje. S temi posredovalnimi predlogi je potem Anglija nekaj

časa mešetarila in želela, da se skliče konferenca. To je stara navada Anglije, kar je pokazala tudi že za časa balkanskih vojsk.

Italija se je izjavila na predlog Anglije glede konference, da je pripravljena sprejeti ta predlog, ako ga bo sprejela tudi Nemčija. Avstrija pa je dne 27. julija odgovorila, da bo predlog upoštevala, da pa vojaških priprav ne more opustiti.

Nemčija je odgovorila, da se strinja z angleškim predlogom.

Nemčiji se je zdelo, da predlog ne bo imel praktičnega uspeha, ker je vedela, da hoče Avstrija obračunati sama s Srbijo brez vsakih posredovalnih predlogov.

Rusija se je strinjala s predlogom Anglije, želela pa je, da se prično direktna pogajanja med Dunajem in Peterburgom.

Kako so se pozneje stvari razvile, nam je že znano iz prejšnjega. Pokazalo se je, da vsi predlogi Anglije niso bili družega kot pesek v oči javnosti. Ako je bilo Angliji res na tem, da se ohrani svetovni mir, bi lahko to dosegla s svojim velikim vplivom. Francija in Anglija bi lahko vplivali na Rusijo, da naj ne štiti hudodelske Srbije in Rusija bi si premislila radi Srbije spustiti se v vojsko.

Tako pa se je pokazalo, da je metala Anglija svoje posredovalne predloge zato v svet, da bi pridobile države trojnega sporazuma dovolj časa se dobro pripraviti.

Zanimivi sta brzojavki, ki sta jih izmenjala med tem časom angleški kralj in ruski car.

Angleški kralj je brzojavil dne 1. avgusta ruskemu carju: Smatrati moram, da temelji resna odločitev (splošna mobilizacija Rusije) na nespornost. Nujno želim, da ne izgubim nobene prilike, da poziksum preprečiti strašno katastrofo, ki grozi sedaj svetu. Zato se obračam osebno do Vašega Veličanstva, da naj se nespornost, ki je moral po mojem mnenju nastati, odpravi in odpre pot za posredovanje. Ako ste s tem zadovoljni, zamorem v vsakem oziru pripomoči, da bodo velepomembni cilji doseženi. Jaz bom storil vse, kar je v moji moči, da bodo prišla pretrgana pogajanja med državami zopet v tek. Zaupam, da goji Vaše Veličanstvo prav tako kot jaz iskreno željo, da se stori vse mogoče, da se svetovni mir ohrani.

Ruski car, ki je kazal v brzojavkah na nemškega cesarja polno neodločnosti in prošnji, da naj Nemčija pritiska na Avstrijo, se je v odgovoru na brzojavko angleškega kralja že bolj osokolil in — vede ali nevede — brzojavil med drugim tudi neresnico. Njegova brzojavka se je glasila: Rad bi sprejel Vaš predlog, ako ne bi nemški poslanik izročil danes popoldne moji vladi vojne napovedi. Od izročitve avstrijskega ultimatumu v Belgradu si je prizadevala moja vlada na vso moč najti pot k mirni rešitvi od Avstrije stavljenih vprašanj. Cilj Avstrije pri vsej tej akciji je bil, da stre Srbijo in napravi iz nje sebi podložno državo. Ako bi se Avstriji to posrečilo, bi bilo ravnotežje na Balkanu razdrto, kar pa je za mojo državo življenske važnosti.

Vsak tozadevni predlog moje vlade je bil od Nemčije in Avstrije odklonjen. Šele ko je bila zamujena ugodna prilika, da bi se Avstrija prisilila s pritiskom do popustljivosti, je pokazala Nemčija voljo za posredovanje. Toda tudi tedaj ni napravila nobenega odločnega predloga. Vojskina napoved Avstrije Srbiji me je prisilila, da sem odredil delno mobilizacijo, četudi so mi moji vojaški svetovalci svetovali, da naj pustim splošno mobilizirati vočigled hitrosti, s katero lahko mobilizirata Nemčija in Avstrija. K splošni mobilizaciji sem bil prisiljen, ker je Avstrija proglasila splošno mobilizacijo,¹ ker se je obstreljeval Belgrad in se zbirale avstrijske čete v Galiciji in se Nemčija skrivoma pripravljala. Da sem pri tem prav postopal, mi dokazuje nepričakovana vojskina napoved Nemčije. Ta napoved me je tembolj iznenadila, ker sem cesarju Viljemu zagotovil, da moje čete ne bodo začele nobenih sovražnosti, dokler bodo v teku predlogi radi pogajanj.

V tej resni uri Vam še enkrat zagotovim, da sem storil vse, kar je bilo v mojih močeh, da preprečim vojsko. Sedaj pa, ko sem bil k vojski primoran, zaupam, da Vaša dežela Francije in Rusije ne bo pustila brez pomoči. Bož Vas blagoslovi in ohrani!

¹ Ni res! Avstrija je proglasila splošno mobilizacijo pozneje kot Rusija delno.

Razno o angleškem vojaštvu.

Dve stvari predvsem razlikujeta angleško armado od armad drugih velesil, ki vodijo sedanjo svetovno vojsko: angleško vojaštvo ne tvori enotne celote in ni, kot v drugih državah, ljudsko vojaštvo, temveč najeto vojaštvo. Pri angleški armadi moramo razločevati tri vrste vojaštva: 1. ekspedicijska armada, 2. armadne rezerve, 3. teritorialna armada. Samo ekspedicijska armada je zmožna podvzeti boj proti katerikoli vojskujočih se držav, kot se je to pokazalo v sedanji vojski, ko so Angleži to armado poslali v pomoč Franciji in Belgiji. V mirnih časih je nameščenih od te armade v Indiji 52 bataljonov, 9 kavalerijskih regimentov in 64 baterij, 22 bataljonov, 3 kavalerijski regimenti in 5 baterij pa je nameščenih v drugih angleških kolonijah, posebno v južni Afriki in Egiptu, tako da od te armade ostane doma samo 83 bataljonov, 19 kavalerijskih regimentov in 112 baterij. V vojnem času se pomnoži ta oddelek ekspedicijske armade na 160.000 mož in se porabi za boj v inozemstvu.

Angleško vojaštvo je v večini zbrano v znanih vojašnicah v Aldershot. To mesto leži krog 12 kilometrov južnozahodno od Londona. Za časa krimske vojske so se tu prvič zbirale angleške čete. Od tega časa je kraj narastel iz samotne vasice v lepo mesto, ki šteje 40.000 prebivalcev, brez vojaštva. Vojaška stanovanja obstoje iz velikih vojašnic in preprostih, rjavih lesenih barak. Častniki stanujejo v mestu in okolici. Za vojsko proti Nemčiji pride v poštev torej samo teh 160.000 mož, katerih število se da z različnimi rezervami pomnožiti največ na 200.000.

Angleško vojaštvo ni v mirovnem času razdeljeno v armadne zборе, temveč samo v infanterijske divizije po 3 brigade po 4 bataljone (vsak po 2 strojni puški) in 3 kavalerijske brigade po 3 regimente (vsak 2 strojni puški). Artiljerija je tem zborom pridružena tako, da spadajo k vsaki infanterijski diviziji 3 oddelki poljske artiljerije po 3 baterije, 1 havbični oddelek in 1 baterija težkih topov. Angleške divizije so torej po številu polovice tako močne kot nemške.

Angleški vojaki služijo po 12 let, in sicer razmerno po oddelkih po 2 ali 3, ali celo 8 let pri ekspedicijski armadi, nakar se prestavi vojaka v rezervo. Rezerve se vpoklicujejo vsako leto k pohodnim in strelnim vajam, zato so odsluženi angleški vojaki zelo izvežbani.

Vojaško majhne vrednosti je takoimenovana teritorialna armada, ki služi izključno za brambo domače zemlje. Deli se ta armada v 14 divizij in ravno toliko jezdecih brigad. Njena moč se ceni na 300.000 mož. V nji služijo vojaki samo 4 leta.

Kako angleška vlada pri vojaštvu varčuje, kaže predlog, ki ga je stavil svoječasno v angleški zbornici prejšnji vojni minister lord Haldane. Predlagal je namreč, da naj se jezdeci angleške armade izobrazujejo na lesenih, gugačjih se konjih, da se prihranijo stroški za žive konje.

Ta teritorialna armada je bila ustanovljena iz strahu pred francoskimi armadami, ki so za časa drugega cesarstva grozile, da zasedejo angleško zemljo. Ker so v nji zbrani izključno angleški prostovoljci, zato je ta armada ponos angleškega ljudstva.

Ako hočemo pravično soditi, moramo priznati, da Angliji le vsled domovinske ljubezni njenih državljanov dosedaj ni bilo treba vpeljati splošne vojaške dolžnosti. Seveda so njen prihranek na tej strani odvagali izdatki za mornarico.

Pehota ima puške Lee-Enfield modela 95 in modela 03, 7·7 mm kalibra. Sodba o porabnosti teh pušk ni ugodna. Poljska artiljerija ima topove kalibra 8·38 cm (jezdeča artiljerija pa 7·62 cm), havbice 11·75 cm in gorski topovi 6·25 cm.

Angleški vojak je zelo dobro oblečen; z njim se postopa zelo lepo in tudi plačan je bolj kot vsak drug vojak. Že v mirovnem času dobi angleški vojak dnevne 1 K 20 vin. Navzlic temu pa se je število prostovoljcev pri naborih v zadnjih letih od leta do leta krčilo, ker je vsak angleški delavec vendarle bolj plačan. Tudi je bilo opaziti, da so se v vojaško službo zatekali ljudje, katerim je že večkrat na poti življenja spodrsnilo.

V vojaštvo se jemlje v Angliji vse, kar je staro nad 16 let, zdravo in dovolj močno.

Anglež ima do prostovoljcev, ki služijo v armadi, neko posebno mržnjo, ki je

v velikem nasprotju z ljubeznijo, ki jo goji Anglež do mornarice. Vzrok tej mržnji je iskati v tem, da so se v angleški armadi zbirali, kakor že omenjeno, ljudje zelo dvomljive preteklosti. Tako je bilo svoječasno celo angleškemu vojakom prepovedano posečati nekatera meščanska zabavališča.

Angleško vojaško življenje pa nudi mnogo prednosti pred vojaškim življenjem v drugih evropskih državah: plača je boljša, strogosti po vojašnicah ni in pohodi po angleških kolonijah so nudili mladim ljudem mnogo prilike seznaniti se z ljudmi in navadami v tujih, oddaljenih deželah.

Navzlic temu pa je bilo v zadnjih letih opazati, da so se krepki kmečki fantje bolj in bolj odtujevali vojaškemu življenju in da so se zbirale vojaške vrste bolj iz delavstva velikih industrijskih mest. In še te vrste so bile le pene tovarniških pokrajin. Polovica angleških vojakov ima mero velikosti 1.55 m; v Nemčiji je najnižja mera 1.54 m.

V angleški armadi se pozna tudi zelo, da se Irci vsled notranjepolitičnih razmer vedno bolj odtujujejo vojaški službi.

Razmerje med angleškimi častniki in moštvom je izven službe zelo tuje. Tudi podčastniki se smatrajo za previsoke, da bi izven službe občevali z moštvom. Vojaki imajo pri vojašnicah na razpolago kantine, v katerih se pa dobiva od alkoholnih pijač samo pivo. V razvedrilo imajo tudi igralnice in čitalnice. Drugače je njih življenje sicer zelo enolično, toda ne posebno naporno. Imajo sicer zvečer prosto do polnoči, toda v večini ostajajo raje po vojašnicah, v katerih se nahajajo tudi gledališča. Angleški vojaki se zelo radi ženijo. Pogoji, da se sme vojak oženiti, je: odsluženih 7 let, 100 šilingov prihranka v hranilnici, spričevalo o brezhibnem vedenju. Oženjeni vojaki so nastanjeni v posebnih vojašnicah, kjer ima vsak svojo sobo (podčastnik dve) in kuhinjo. Cilj tem vojaškim družinam je premestitev v kolonije, posebno v Indijo, kjer je življenje prostje, denarja in služabništva dovolj.

Na kakšno udobno življenje v angleških kolonijah so navajeni vojaki, kaže, da je 1000 vojakov angleške pehote pri pohodu iz Pekinga proti Paotingfu za časa bokserske vsaje imelo seboj 1522 tovornih

mul, 118 tovornih in rezervnih konj, 218 voz in 1800 indijskih služabnikov. Tobak, viski, marmelada, čaj, kakao itd. so za angleškega vojaka neobhodno potrebne stvari.

Angleška vojaška slava je bila na višku od bitke pri Waterloo, kjer je zmagal Wellington. Že v krimski vojski, posebno pri Balaklari, pa je začela ta slava temneti, dokler ni popolnoma zatemnela v burski vojski.

Za časa krimske vojske je nastala za angleško armado sledeča označba: »Levi, vodeni od oslov«.

Zavest, da se bije za kraljico morij, dela britskega vojaka pogumnega in vztrajnega. Angleški častnik je hladnokrven, preprost vojak pa zelo pogumen, oba pa sta surova.

Zadnji čas.

Ni treba nositi v srcu posebnega navdušenja ali sovraštva, temveč samo malo čuta za pravičnost, da se more napraviti o zmešnjavah, ki so se kazale začetkom svetovne vojske v evropskih državah, pravično in nepristransko sodbo. Še dolgo morda ne bodo zgodovinarjem pristopni razni državljanski akti, iz katerih bi se mogla o sedanjih razmerah napraviti pravična sodba. Toda eno se reče že lahko danes: Avstrija je postopala od začetka jasno in brez vsake zahrbtnosti!

Umor v Sarajevu in velesrbsko rovanje niste mogle pustiti Avstrije mirne. Če bi Avstrija po sarajevskem umoru ne govorila v Srbiji odločne besede, bi bil zmanjšán njen ugled pred celim svetom, češ, da se ne upa niti po strašnem sarajevskem zločinu odločno nastopiti. Srbsko rovanje bi se še z večjo silo po naši državi razpaslo in prišel bi čas, ko bi notranje do skrajnosti oslABLJENA država padla kot zrelo jabolko v naročje sovražnikom. Saj ni nobena tajnost več, da so hotele države trojnega sporazuma čakati samo eno, kvečjemu morda še dve leti, da bi udarile.

Udarile zato, da se zlomi moč Nemčije napram Angliji, da se maščuje Francija za leto 1870./71. in da dobi Rusija Balkan popolnoma v svojo oblast.

Recimo tudi, da bi bile Srbija in za njo države trojnega sporazuma popolnoma nedolžne pri sarajevskem zločinu. Kaj pa

velesrbsko in velerusko gibanje? Kaj pa vse, kar je odkrila preiskava v Sarajevem?

Katera izmed držav trojnega sporazuma bi trpela take stvari? Avstrija je hotela s svojo res ostro noto doseči za grozni umor obžalovanje od strani onih, ki so morilce podpirali; rovanju srbstva pa je hotela napraviti konec.

Samo to! Saj je takoj izjavila, da si ne namerava z vojaškim pohodom osvojiti niti pedi srbske zemlje.

Mar je bilo treba Rusiji pustiti, da se skrije Srbija za njen hrbet?

Nemčija je jasno izpovedala, da kot zaveznica Avstrije odobrava odločni korak Avstrije in da želi, da ostane spor med Avstrijo in Srbijo lokaliziran.

Tudi to je bilo dovolj jasno povedano.

Sedaj pa pogledajmo, kako je cincal semintje ruski car, kakšno hinavsko vlogo je igrala Anglija in s kako vneemo se je Francija poprijela sovražnosti.

Če zberemo vse brzojavke in navodila poslanikom držav trojnega sporazuma, ne moremo iz njih izbrati drugega, nego to morda, da jim ni bilo posebno veliko za mir, temveč da jim je vse to nekam prehitro prišlo. Avstrija jim je nekoliko prehitro in preodločno nastopila. Kakor jim je videti, bi jim bolj ugajala parmesečna brezplodna posredovalna konferenca, katere konec naj bi bila vojska. Med konferenco bi se dalo marsikaj pripraviti, morda tudi Avstrijo potolažiti, da bi se dala potem vsa stvar za nekaj časa zavleči.

Avstrija, ti bi zopet trpela in potrpešila, kot si že večkrat, in za to žela samo ne-hvaležnost.

Sedaj pa se kaže na Avstrijo: Ti si začela vojsko!

Res, toda ne svetovne! Samo vojsko proti Srbiji, kateri nobena lepa beseda ni nič zalegla. Svetovno vojsko pa so začele države trojnega sporazuma.

Že leta sem je prenašala Avstrija gospodarsko vojsko, katero so vodile proti nji države trojnega sporazuma.

Zato, ker je zaveznica Nemčije, pravijo mnogi. Tudi to je res. Toda pri tej kritiki obstane pero... Spominjamo se samo, koliko si je prizadeval pokojni angleški kralj Edvard razdreti to prijateljstvo. Pa ni šlo. Ali je bilo prav, da ni šlo, o tem soditi nismo mi poklicani, pokazala

bo bodočnost. Pomisliti moramo na eno: Kot vodi Bog posameznike, kot uravnava njih pota, tako vodi in vlada tudi države in jim kaže pota. On bo tudi sodil in obsodil. Človeški pameti je dano, da reče, in le prerada reče, to je prav, to ni prav, toda kolikokrat se moti v sodbah in obsodbah. Eno pa je gotovo, ena zapoved kot za ljudi, je tudi za države: vsak greh se maščuje!

Kako jasno je govoril naš cesar od začetka sedanje vojske! Vsak je moral razumeti, kam meri pot, do kam sega njegova potrpežljivost. Odločno mirno je povedal nemški cesar svoje mnenje. Otroško slabotnega se je kazal ruski car. Ko pa se je oglasil angleški kralj, so bile njegove besede samo fraze, narekovane od kramarskih angleških politikov. Francija pa je ohranila pozo elegantnega kavalirja: Kar bo zahteval naš interes, to bomo storili...

Lahko je verjetno, da je Srb delal v svoji strasti nekoliko prenašlo. Morda bi bilo po željah trojnega sporazuma, da bi se stvar za nekaj časa še odložila, toda samo odložila.

Kakor so pokazali dogodki poznejših dni, bi brezdvomno počilo pozneje. Kakšni bi že lahko bili dotedaj uspehi srbskega in ruskega rovanja v Avstriji!

Ali bi še takrat vstali avstrijski narodi tako enotni? Ali bi bile še njih žrtve tako iz src doprinešene?

Ker je bilo pisano, da bo počilo, zato je bil zate, Avstrija, zadnji čas!

Nesrečna Belgija.

Za časa rimskega cesarstva je bila Gallia Belgica rimska provinca. Pozneje so se cvetoče dežele polastili Franki. V musenski pogodbi l. 870. je bila Belgija razdeljena tako, da je pripadel zapadni njen del Franciji, vzhodni pa Nemčiji. Reka Šelda je tvorila mejo.

Pozneje pa so nastale na belgijskih tleh mnogoštevilne kneževine in grofije: Brabant, Luksemburg (ne zamenjati s sedanjo veliko vojvodino Luksemburg), Limburg, Hennegan, Namur, Antwerpen itd. Začetkom 15. stoletja pa so združili vse te razdeljene dele Burgundci pod svojo oblast in ustanovili močno belgijsko državo.

Kako je belgijsko prebivalstvo zavrtno napadlo nemške vojake.

Marija, dedinja zadnjega burgundskega kralja Karola pogumnega, se je poročila z Maksimilijanom I. in tako so postali l. 1482. Avstrijci gospodarji Belgije, ki je bila tedaj večja kot je sedanja Belgija.

Karol V. pa je prepustil Belgijo španski liniji iz njegovega rodu. Filip II. iz Španije pa kot tujec ni vladal pravično in si tudi ni znal pridobiti ljudskih simpatij. Zato se je dvignil proti njemu upor. Severni, protestantski del države, današnja Holandska, se je osvobodila, katoliška Belgija pa je ostala pri Španiji. Kratek čas od l. 1598. do 1621. se je dežela pod Izabelo, hčerjo Filipa II., sama vladala.

Za časa roparskih vojsk Ludovika XIV. iz Francije so pripadli Artois, Lille in drugi obmejni kraji Franciji.

Vsled miru v Utrechtu l. 1713. je pripadla Belgija zopet Avstriji.

Cesar Jožef II., ki je hotel upravo strogo osredotočiti na Dunaju, ki naj bi bil središče mogočne države, je skušal tudi Belgijo, brez ozira na njene posebnosti, stlačiti v ta velikanski upravni stroj. Ta poizkusa pa se je ponesrečil. Le s težavo je bil leta 1790. potlačen upor.

Notranje je bila Belgija za Avstrijo že davno izgubljena. Leta 1795. se je združil južni del belgijske države s Francijo. Po prvem pariškem miru leta 1814. pa so bile vse holandske, vlamске in valonske province združene pod imenom »Nizozemsko kraljestvo«.

Narodnostna in verska nasprotstva med protestantskimi Holandci in katoliškimi Vlamci in Valonci pa so vodila leta 1830. do meščanske vojske. V Bruselju je bila proglašena neodvisnost Belgije, katero je priznala londonska konferenca, ki se je sestala isto leto in pri kateri so bile zastopane vse evropske velesile.

Leta 1813. sta izvolili belgijski zbornici (senat in poslanska zbornica) princa Leopolda saško-koburškega za kralja Belgijcev. Toda boj se je pomalem še vedno nadaljeval. Holandska ni hotela izročiti provinc Luksemburg in Limburg, ki bi se morali glasom londonske konference razdeliti med staro in novo državo. Upirala se je tudi pripoznati sklepe velesil. To je vodilo do tega, da so angleške in francoske bojne ladje blokirale Šeldo. Francoska armada je vkorakala v Antwerpen in pri-

silila k miru. L. 1838. se je Holandska vdala popolnoma sklepom londonske konference.

Leopold I. je vladal do leta 1865. s previdnostjo in je znal stranki s francoskim jakobinstvom prepojenih radikalcev in odkritih katoličanov pridobiti za delo za samostojnost občin, za povzdigo industrije in pomnožitev železniških zvez.

Njegov naslednik, Leopold II. (1865 do 1909), je bil po vsej Evropi znan kot lahkoživec. Leopold II. je pustil vladati parlamentarni večini, sam pa se je briga za svojo kupčijo in zabave.

Leta 1870. je dobila Belgija prvo katoliško ministrstvo. Leta 1878. pa je padlo to ministrstvo in do vlade je prišel prostozidar Frere-Orban, ki je izpeljal ločitev Cerkve od države in vpeljal svobodščine univerzitet. V tem času se je ustanovilo vse polno katoliških šol poleg liberalno-socialnih. Stara škofovska univerza v Löwenu je združila krog sebe vso katoliško belgijsko inteligenco.

Od leta 1884. so vladali v državi katoliški konservativci. Njih večina ni bila posebno velika in nemiri v državi so se pogosto ponavljali. Ministrstva Bunaert 1884, Burlet 1894, de Smit de Naeyr 1896, de Trooz 1907, Schollaerl 1908, de Brocqueville 1911 so napravila mnogo dobrega in povdignila državo do stopnje, da je začelo inozemstvo Belgijo zavidati.

Leta 1893. je bil vpeljan takoimenovani pluralni volilni sistem, potom katerega je bil vsak 25 let stari državljani upravičen voliti in so tudi manjšinske stranke dobile zastopnike v parlament.

Kongo država v Afriki, ki je bila ustanovljena leta 1885., je bila do leta 1907. zasebna last belgijskega kralja. Leta 1908. pa je sklenila belgijska zbornica, da naj postane ta država belgijska provinca.

Da bi se belgijska država na zunaj ojačila in podkrepila od Evrope ji zajamčeno nevtralnost, je bila vpeljana pod sedanjim kraljem Albertom splošna vojaška dolžnost. Vsled tega se je raztegnila služba v armadi od 19. leta starosti na osem let in pet rezervnih let. Ako se je vojak dobro obnašal, je mogel pred končanimi osmimi leti službe dobiti neomejen dopust.

Po ljudskem štetju iz leta 1910. je bila Belgija relativno najbolj obljudena država v Evropi. Na en kvadratni kilometer je

prišlo 252 prebivalcev. Vseh prebivalcev je imela Belgija $7\frac{1}{2}$ milijona, večja polovica Flamcev, manjša Valoncev.

Kako hitro so se vsled naraščajoče moči industrije razvijala belgijska mesta, kažejo sledeči podatki:

Pred sedmimi leti je imela Belgija samo dve mesti, ki sta šteli nad 100.000 prebivalcev, Bruselj in Antwerpen. Sedaj pa ima že štiri tako velika mesta, Bruselj, Antwerpen, Lüttich in Gent. Bruselj ima sedaj 663.000, Antwerpen 312.000, Lüttich 170.000, Gent 167.000 prebivalcev. Seveda so v te številke vpoštet tudi prebivalci okoliških občin teh mest.

Zanimivo je, da so v sedanji vojski katoliški prebivalci Belgije skoraj splošno nagibali na nemško stran, socialnodemokratski pa na francosko. Voditelj socialnih demokratov Vandervelde je vstopil celo v ministrstvo.

Gospodarska moč Belgije.

Belgija je, kakor smo že omenili, najbolj industrijska in tudi najbolj obljudena dežela Evrope. Po zadnjem ljudskem štetju je imela 7.443.784 prebivalcev. Meri pa 29.455 kvadratnih kilometrov. Na en kvadratni kilometer pride torej 252 prebivalcev. V Nemčiji pa 120 na kvadr. kilometer.

Belgija ima tudi največ železnic. Dajava vseh belgijskih železnic znaša 8660 kilometrov. Na 100 kvadratnih kilometrov površine pride v Belgiji 29,3 km železnice, v Nemčiji 11,6 km, v Franciji 9,4 km, v Angliji 12 km, v Avstriji 6,8 km, v evropski Rusiji pa 1,2 km.

Belgija je bogata živine, posebno goveje živine. Leta 1912. so našli v Belgiji 1.830.747 goved. Nemčija, ki meri osemnajstkrat več kot Belgija, prebivalcev pa ima devetkrat več, je imela isto leto 20 milijonov 182.021 goved.

Važna dežela je Belgija vsled svoje pridelave premoğa. Leta 1912. so dobili v Belgiji 23 milijonov ton premoğa, ki je bil vreden 304 milijone kron. V Nemčiji pa isto leto 175 milijonov ton v vrednosti 1840 milijonov mark.

Glede trgovine je Belgija razmeroma prva dežela na svetu. V letu 1913. je znašal izvoz Nemčije za 22.530,9 milijonov mark, Anglije 28.644,7 mil., Francije 12.307

mil., Združenih ameriških držav 17.971,2 mil., Belgije pa 6924,1 mil. Belgijski letni trgovski promet znaša eno tretjino nemškega, četudi je Nemčija velikokrat večja kot Belgija.

Antwerpen v Belgiji je najvažnejše pristanišče v Evropi. Promet v tem pristanišču je samo za malo manjši od onega v New-Yorku.

Ko je nemška vojska zavzela vsa važna mesta Belgije, je začela nalagati tem mestom vojno kontribucijo. Bruseljnu je naložila 200 milijonov frankov, Lüttichu 10 milijonov in okraju Lüttichu 50 milijonov. V Lüttichu je nemška oblast kot poroštvo za zahtevano kontribucijo zaplenila premoženje bank in finančnih družb. Bruseljski župan pa je izjavil, da je bila občinska blagajna prepeljana v Antwerpen in da vsled tega ne more izplačati kontribucije. Nato je nemška oblast prijela kot talca znanega veleindustrija Solvayja in barona Lamberta Rotschilda. Anglija je dala dne 26. avgusta Belgiji visoko posojilo, Francija pa ji je poslala 250 milijonov frankov za nadaljnje vojaške potrebščine in za plačilo kontribucije.

Belgija je ena najbogatejših dežel v Evropi. Državne finance Belgije so izkazovale leta 1912. čez 700 milijonov frankov dohodkov, ki se razdele sledeče: 73 milijonov direktni davki, 58 milijonov colnine, 81 milijonov užitnine, 77 milijonov razni dohodki, med katerimi je ena tretjina dedni davek, 372 milijonov pa so znašali dohodki iz prometnih naprav, posebno železnic.

Koliko denarja pa ima Belgija naložena v podjetjih in vrednostih drugih držav, pa lahko sodimo, če pogledamo, da je imela že pred desetimi leti samo v mali Bolgariji skoraj 11 milijonov. Ves tuji kapital v bolgarskih podjetjih pa je znašal tisto leto 14 milijonov.

In sedaj je ta lepa in bogata dežela kup razvalin, veliko pokopališče za stotisoče vojakov. Ta dežela je prva žrtev angleške pohlepčnosti v tej vojski.

Pohod Nemcev v Belgijo.

Kakor smo že v prejšnjih odstavkih navedli, je nemški državni kancler v parlamentu takoj začetkom izbruha vojske pripoznal, da je Nemčija kršila nevtralnost

napram Belgiji in Luksemburški. Nemčija je opravičevala to kršenje — to krivico, kakor je rekel nemški državni kancler — s tem, da je pretila od strani Francije nevarnost, da bi francoske čete zasedle Belgijo in udrle proti Nemčiji.

Zgodovina poznejših dni bo brezdvomno odkrila zaveso tudi preko tega, tako da bo prišla resnica na dan. Že zdaj pa se odkriva, da je imela tudi tukaj Anglija svojo roko zadaj in da je znala pripraviti Belgijo na stran držav trojnega sporazuma.

Že četrty dan nemške mobilizacije, 5. avgusta, so udrle nemške prednje čete pred belgijsko trdnjavo Lüttich. Prvi njih poizkus se je ponesrečil. Toda 42 cm havbica se tudi najmočnejši oklopni forti te trdnjave niso mogli ustavljati. Že v jutro 7. avgusta se je nahajala trdnjava Lüttich, katero so smatrali za nezavzetno, v nemških rokah.

Nemška uradna poročila o zavzetju trdnjave Lüttich so se glasila:

5. avgusta. Nemške prednje čete so prestopile mejo celo Belgije. En oddelek teh čet je poizkusil napasti Lüttich. Posamezni jezdecji so udrlji v mesto in poizkusili ujeti poveljnika, ki je moral zbežati. Seveda se ta poizkus na moderno trdnjavo ni posrečil. Naše čete stoje pred trdnjavo in so v stiku z nasprotnikom.

6. avgusta. Inozemsko časopisje smatra poizkus naših prednjih čet na Lüttich za našo težko izgubo. Francoska vlada je sklenila podeliti trdnjavi Lüttich križec častne legije. Kralj Albert je poslal francoskemu predsedniku naslednjo brzojavko: V svojem imenu in v imenu belgijskega ljudstva želim izraziti globoko hvaležnost za navdušenje, s katerim Francija, ki je tudi garancijska država naše nevtralnosti, spremlja naše stremljenje po samostojnosti in nevtralnosti. To je Francija dokazala s tem, da nam je vsled naše želje obljubila, da nam bo pomagala in prepodila armado, ki je vdrla v Belgijo, ne meneč se za vse pogodbe. — Predsednik Poincaré je odgovoril: Zahvalim se za brzojavko Vašega Veličanstva. Pred kratkim se mi je ponudila prilika, da sem mogel izraziti čute francoskega ljudstva za Belgijo. Prijateljstvo mojega ljudstva do Belgije pa je bilo te dni izraženo na bojnem polju. Franco-

ske čete so ponosne na to, da morejo Belgijcem pri brambi njih dežele pomagati in jim stali ob strani v častipolnem boju za samostojnost dežele, ki je bila od sovražnika napadena.

7. avgusta. Ko so se pomnožile čete, ki so poizkusile prvi napad na Lüttich, se je poizkusil drugi napad. Danes ob 8. uri zjutraj je postala trdnjava nemška last.

Cesar je podelil inanterijskemu generalu pl. Emmichu, ki je osebno vodil napad na Lüttich, red Pour le mérite.

9. avgusta. Lüttich je trdno v nemških rokah. Izgube sovražnikove so velike. Začelo se je prevažati belgijske ujetnike, katerih število znaša 3 do 4 tisoč. Po poročilih soditi je stala proti nam pri Lüttichu ena četrtna belgijske armade. Naše izgube še niso dognane. Med našimi mrtveci sta tudi princ Friderik Viljem zu Lippe in brat prejšnega drž. kanclerja Karl pl. Bülow.

Zračni križar Z 6 je zelo uspešno pomagal pri bojih pri Lüttichu. Prva bomba ni učinkovala, nato so iz zrakoplova vrgli 12 bomb, ki so se vse takoj razletele. Vsled tega je nastal v mnogih delih mesta požar.

Dne 10. avgusta je poročal nemški glavni stan: Sedaj moremo brez predsodkov poročati o Lüttichu. Francozi vpijejo po svetu, da imamo 20.000 mož izgube. O tem si vsak sam lahko napravi sodbo. Pred štirimi dnevi smo imeli pred Lüttichom samo malo moči. Tako drznegega podvzetja vendar ne moremo izdati v naprej s tem, da bi zbrali naenkrat velike mase. Da smo navzlic temu dosegli naš cilj, za to se imamo zahvaliti dobri predpripravi pogumnih naših čet, energičnemu vodstvu in božji pomoči. Pogum sovražnikov je bil zlomljen, njegove čete so slabo udarjale.

Težave so bile za nas velike vsled goratega in gozdnatega pobočja in pa vsled tega, ker so se bojov zahrbtno udeleževali vsi sloji prebivalstva, celo ženske. Iz zased in krajev v gozdih so streljali na naše čete, na naše zdravnike, ki so imeli opraviti z ranjenci, in celo na ranjence. Bil je težak in krut boj. Cele pokrajine smo morali opustošiti, da smo mogli zlomiti odpor, dokler se niso preborile naše čete čez fortne pas in zasedle mesto. Resnično je, da se je en del fortov še držal, toda streljali niso iz njih.

Cesar ni hotel žrtvovati niti kaplje krvi s tem, da bi se naskočili forti, ki niso nič več zadrževali prodiranja. Lahko bi počakali prihoda težke artiljerije in sestrelili forte po vrsti. Pri tem nam ne bi bilo treba žrtvovati niti enega moža. O tem seveda armadno vodstvo ni smelo ničesar izdati, dokler niso prišle pred Lüttich tako močne čete, da nam ni mogel noben vrag več iztrgati, kar smo vzeli. V tem položaju se nahajamo sedaj. Kolikor se je moglo dosedaj razvideti, so imeli Belgijci za brambo trdnjave več čet nego mi za napad.

Dne 17. avgusta je poročal generalni kvartirni mojster: Skrivnost Lütticha se razgrinja. Došla so nam poročila, da so prišli pred izbruhom vojske v Lüttich francoski častniki in menda tudi nekaj moštva, ki so imeli namen poučevati belgijske vojake. Pred izbruhom vojske se tega ni moglo vpoštevati, ko so pa izbruhnile sovražnosti, se je to smatralo kot kršenje nevtralnosti od strani Francije in Belgije. Mi smo morali hitro delati. Nemobilizirani regimenti so bili poslani na mejo in pred Lüttich. Šest slabih mirovnih brigad z nekaj kavalerije in artiljerije so vzeli Lüttich. Potem so bili tamkaj postavljeni v mobilno stanje in so dobili ojačenje. Dva nadaljnja regimenta sta bila pozneje tjakaj poslana. Naši nasprotniki so mislili, da imamo pred Lüttichom 120.000 vojakov in da vsled tega ne gremo takoj naprej, ker imamo težave s preskrbovanjem živeža. Sovražnik ni poznal naših težkih napadalnih sredstev, zato se je smatral, da je v fortih varen. Toda že sami lahki topovi naše težke artiljerije so učinkovali tako, da se je moral podati vsak od njih obstreljevanj fort. Forti pa, proti katerim se je streljalo iz naših težkih topov, so bili kmalu kup samih razvalin, pod katerimi je bila posadka pokopana.

Dodatno se še poroča: Naša težka artiljerija je uničila vsak fort s par strelji. Oklopi in beton so se razleteli čisto že po prvem strelu. Branilce smo pozvali, da naj si ogledajo razvaline teh fortov, da so se mogli prepričati, da je vsaka obramba brezuspešna.

Tudi poveljnik Lütticha, 64 letni general Leman, je bil ujet. Nemški vojaki so ga dobili pod razvalinami nekega forta na pol zadušenelega. Poveljnik nemških čet

mu je v znak priznanja za hrabro branitev trdnjave pustil meč. Poslan je bil v ujetništvo v Magdeburg. Z redom Pour le mérite je odlikoval cesar tudi generalmajorja in brigadnega poveljnika Ludendorffa.

Še en opomin Belgiji.

Očividno je, da Nemčija radi kršitve belgijske nevtralnosti ni imela čiste vesti, čeprav je, kakor se je povsod poudarjalo, delala v silobranu. Takoj po zavzetju Lütticha je poslala nemška vlada s posredovanjem neke nevtralne vlade v Bruselj naslednje poročilo: Trdnjava Lüttich je bila po hrabri brambi zavzeta. Nemška vlada globoko obžaluje, da je vsled stališča belgijske vlade proti Nemčiji prišlo do krvavih spopadov. Pod vtisom in silo razmer se je morala nemška vlada vsled vojaških priprav Francije odločiti vkorakati v Belgijo in zasesti Lüttich kot važno točko za svoje nadaljnje vojaške operacije. Ker je belgijska armada sijajno branila svojo vojaško čast, prosi nemška vlada Njega Veličanstvo kralja in belgijsko vlado, da naj prihrani Belgiji nadaljnje grozote vojske. Nemška vlada je pripravljena, sporazumeti se z belgijsko, ako se da to, z ozirom na belgijski dogovor s Francijo, združiti. Nemčija zatrjuje ponovno svečano, da ni njen namen, polastiti se belgijskega ozemlja. Nemčija je tudi še vedno pripravljena, zapustiti takoj, ko bodo vojaške razmere to dopuščale, belgijsko ozemlje. —

Na ta predlog je poslala belgijska vlada sledeči odgovor: Predlogi, podani od nemške vlade, ponavljajo zahteve, stavljene v ultimatu z dne 2. avgusta. Zvesta svojim mednarodnim zavezam more Belgija ponoviti samo odgovor, ki ga je dala na ta ultimatum. To pa še tembolj, ker je od 3. avgusta njena nevtralnost kršena in so garancijske vlasti lojalno in brez odloga zagotovile njih pomoč.

Lüttich.

Mesto Lüttich se imenuje po pravici biser dežele Valoncev. Nobeno drugo mesto Belgije se ne more primerjati z Lüttichom glede na lepoto ozemlja in bujne rodovitnosti okolice. Staro, obsežno me-

sto leži zelo slikovito na hribu, ki je posejan do vrha s hišami. Široka reka Maas teče skozi mesto in tvori otok, ki je zvezan z desetimi mostovi z obema bregovima reke. Na levem bregu reke se razprostira glavno mesto z mnogimi lepimi palačami, cerkvami, muzeji in drugimi javnimi poslopi.

Lüttich je eno izmed najbolj bogatih, najbolj industrijsko razvitih in najlepših mest Belgije. Znano je daleč po svetu vsled znamenitih orožarn, tovarn za stroje, vozna kolesa in avtomobile. Industrijsko se je moglo mesto tako razviti vsled tega, ker se nahajajo v bližini mesta veliki premoškopi.

Prebivalci mesta so, kot Valonci sploh, zelo nadarjeni, močni, pogumni in delavni ljudje; pa tudi divji in hitro razburljivi. V prejšnjih stoletjih so spadali valonski polki k jedru avstrijske armade.

Obleganje mesta od strani Nemcev je pripravilo prebivalcem težke ure. Neki meščan je pripovedoval: V torek 4. avgusta zgodaj zjutraj smo začuli prvo gromenje topov. Streljanje je trajalo do srede zjutraj. Bile so to težke ure za meščane, četudi so bili sovražni strelji namenjeni trdnjavi in ne mestu samemu. V sredo zjutraj se je spomnil poveljnik nemških čet, da bi morda kazalo pričeti z napadom. Nemška patrolja se je približala do mitnice pri muzeju in ustrelila mitničarja skozi okno. Vsled tega strela je prihitel oddelek naših vojakov in ustrelil vseh šest mož nemške patrolje. Sedaj je nastalo splošno streljanje med napadalci in branilci. Tudi artiljerija se je približala. Čez nekaj časa so se vojaki-branilci veseli vrnili: nemški vojaki so bili prepodeni. Artiljerija je pripeljala seboj precej ranjencev. Sedaj pa je nemška artiljerija začela znova streljati na forte, ne da bi jim ti odgovarjali. V noči na četrtek so začeli streljati tudi težki trdnjavski topovi z gradu. Razvilo se je strastno streljanje, ki je trajalo skoro do 11. ure dopoldne.

Dne 6. avgusta ob 2. uri popoldne se je v avtomobilu pripeljal v mesto v spremstvu belgijskega častnika nemški parlamentarec. Poleg avtomobila je jezdil vojak z belo zastavico v roki. V mestni hiši se je vršilo prvo posvetovanje. Osem minut pozneje se je peljal nemški odposlanec v

vladno hišo, kamor sta prišla tudi mestni župan Kleyer in poveljnik Lütticha, general Leman. Počasi in le s težavo se je obravnavalo. Nemški odposlanec je pripovedoval, da so zbrane pred trdnjavo velike čete nemških vojakov in da se zadnjič iz človekoljubnih ozirov zahteva predaja mesta in trdnjave. General Leman pa je odgovoril, da ima določena navodila, katera bo kot vojak tudi izpeljal. On ne more in tudi ne sme trdnjave izročiti in se bo boril do zadnjega moža.

V imenu prebivalstva je skušal župan vplivati na odposlanca, da naj se prizanaša vsaj mestu. Toda zastoj. Odposlanec se je vrnil s pripombo, da mora do 6. ure zvečer priti odgovor, ker drugače se ne bo obstreljevala samo trdnjava, temveč tudi mesto.

To se je bliskovito razširilo med prebivalci in povzročilo nepopisen strah. Mnogoštevilne družine so hitele proti kolodvoru, da bi se odpeljale proti Bruselju. Ob pol šesti uri je bil Lüttich zapuščeno mesto. Kar ni odšlo iz mesta, se je skrilo po kletih. Ob sedmi uri je padel prvi sovražni strel v mesto.

V mesto so začele padati tudi bombe. Več hiš je bilo razrušenih, 13 pa v plamenih. V eni hiši je umorila bomba ženo z osmimi otroki. Blazen strah se je polastil prebivalstva, kar ga je še v mestu ostalo. Vse vprek je vpilo, ječalo, molilo in klelo. Ljudje so lezli v hleve in kleti in povsod, kjer so upali dobiti skrivališče. Do pol štirih zjutraj je trajala peklenska nočna igra. V tem trenutku pa je bil vsled sovražnikovega ognja zažgan grad in vsak je vedel, da sedaj ni več rešitve. Grajska garnizija je odšla v smeri proti Seraingu. Do pol sedme ure zvečer so streljali Nemci, potem je pa artiljerija utihnila in velike čete infanterije in kavalerije so začele prihajati v mesto.

Ker so se nemške čete v mestu korrektno obnašale, se je kmalu tudi strah prebivalstva polegel. Vojaki so plačevali v gotovini, kar so kupili v prodajalnah, ki pa so bile v večini zaprte. Prebivalstvo je moralo vse orožje izročiti. Tudi se je razglasilo, da bo nemška artiljerija, ki se je nastanila na gradu, pričela takoj mesto obstreljevati, ako bi meščanstvo v mestu poizkusilo streljati na nemške vojake.

Poročilo belgijskemu kralju o padcu Lütticha.

Poveljnik trdnjave, general Leman, je poslal, preden je bil kot ujetnik odpeljan v Nemčijo, belgijskemu kralju Albertu sledeče poročilo: Po zelo častnih bojih, ki jih je bila tretja armadna divizija, pomnožena s 15. brigado, v dneh 4., 5. in 6. avgusta, sem bil mnenja, da morejo služiti forti Lütticha samo še kot zatvornice. Obdržal sem bojno poveljstvo ter mesto, da sem mogel uravnnavati obrambena dela in vplivati na posadko fortov. Da so bila moja domnevanja opravičena, je pokazala bodočnost. Vaše Veličanstvo vé, da sem stanoval v fortu Loncin. Z obžalovanjem bo Vaše Veličanstvo zaznalo, da je bil ta fort ob peti popoldanski uri razstreljen in večji del posadke, morda peti del, pod razvalinami pokopan. Da tudi jaz nisem padel, se imam zahvaliti svoji vrhovni ordonanci, infanterijskemu podčastniku Collardu, ki najbrže nesreče ni preživel, orožniku Thevenino in ordonancama van der Bosche in Lerocy. Ti so me odpeljali z mesta, kjer sem bil v nevarnosti, da me zaduše smodnikoví plini. Nesli so me v jarek, kjer sem padel. Neki nemški stotnik, po imenu Gruson, mi je dal piti. Pozneje sem bil kot vojni ujetnik prepeljan v bolnišnico v Lüttich. V svesti sem si, da sem vzdrževal čast našega orožja; niti trdnjave, niti fortov nisem predal sovražniku. Vsled razstrelbe forta Loncin sem tudi telesno zelo trpel. V Nemčiji, kamor me bodo odpeljali, bodo slejkoprej moje misli pri Belgiji in njenem kralju. Da bi mogel obema bolje služiti, bi rad žrtvoval svoje življenje, toda smrt me ni hotela.

To poročilo se izpopolnjuje s poročilom nemškega generalnega kvartirnega mojstra pl. Steina, ki je v svojem pismu poročal dne 17. avgusta prijatelju med drugim o fortu Loncinu, v katerem je bil belgijski poveljnik general Leman, sledeče: Popoldne smo šli, da si ogledamo od naših topov obstreljevan fort Loncin. Naša kroglá je tukaj štiri metre močno betonsko plast prebila, padla v shrambo za smodnik in se tamkaj razletela. Cel fort je letel v zrak s posadko vred, ki je bila močna 800 mož. Našli smo le šest ranjencev. Fort sam je

nudil strašen pogled. Kamen ni ostal na kamenu, vsepovsod so ležala ožgana in razmesarjena trupla belgijskih vojakov. Več centov težki strelni stolpi so bili ali prebiti ali pa prevrženi. Nikdar nisem mislil, da more doseči naša težka artiljerija take uspehe.

Dva nemška infanterista sta bila pri prvem poizkusu napada na Lüttich ujeta in zaprta v nekem fortu. Ko so Nemci Lüttich vzeli, so oprostili ta dva vojaka, ki sta pripovedovala o padcu forta, v katerem sta bila kot ujetnika, sledeče: Iz forta se je neprestano streljalo. V sredo popoldne je začela nemška artiljerija odgovarjati na ogenj. V noči na petek se je posrečilo večini posadke, da je prišla iz forta neopaženo. Naslednje jutro je prikupela sila do vrha. Že od srede sem je tako primanjkovalo živeža, da smo stradali. Med ostalo posadko je rastel strah od minute do minute. Učinki nemških strellov so bili strašni. Mnogo Belgijcev je bilo zadetih, drugi so bili ožgani, ker so začele goreti tudi zaloge petroleja. Kot brezumni smo letali okoli. Končno smo dobili povelje, da naj razobesimo belo zastavo. Eden je zasadel na razvaline drog z belo cunjó. Nato je utihnil sovražni ogenj. Kmalu nato je prišel k nam nemški stotnik, ki naju je rešil.

Lüttich pod nemško upravo.

V vladni palači se je nastanil nemški guverner, v nekdanji palači prelata so pa nastanjene pisarne nemškega vojaštva. Cel dan se drenjajo ljudje pred temi pisarnami, ker bi radi obrazložili svoje zadeve poveljniku, guvernerju ali pa njih pobočnikom.

Na vseh cestnih voglih so nabiti različni razglasi, ki opominjajo prebivalstvo, da naj spoštuje nove postave. Kdor bi se pregrešil, mu je zažugana smrtna kazen.

Posesnikom golobov-pismonoš se je ukazalo, da morajo golobe izročiti nemški oblasti, drugače da bodo ustreljeni.

Glavni ravnatelj tvornice za orožje Cockeville v Seraingú gospod Greiner, ki je bil nestrpen sovražnik Nemcev, mora sedaj svojo nestrpnost obžalovati v zaporu. Nemške oblasti so mu naročile, da naj pusti v tvornicah delati za Nemce. Ravnatelj Greiner se je temu upiral. Nato je pre-

vzel vodstvo nad tovarnami neki nemški častnik, ki je ukazal takoj razglasiti, da naj delavstvo ostane nadalje v tvornicah in da bo delavstvo vsled nastale draginje prejelo 50% povisek plače.

Delavstvo pa v večini ni sledilo tej vabi. Samo v nekaterih tvornicah se je pričelo z delom.

Razstreljeni in porušeni trdnjavski forti so se začeli takoj popravljati. Ker so pa v večini to dela iz betona, zato delo počasi napreduje.

Belgijsko delavstvo — Valonci — se del navzliv visoko obljubljeni plači — v orožarnah in pri utrdbah ne udeležuje.

Tako so poročali po zavzetju Lütticha od strani Nemcev holandski časopisi.

Od Lütticha do Namurja.

Od Lütticha se je pomikala nemška armada proti drugi največji belgijski trdnjavi ob reki Maas, proti Namurju.

Poročila o bojih pri Namurju so se glasila:

23. avgusta. Princ Friderik Saško-Meiningski je bil pred Namurjem, ki se že dva dni obstreljuje, od granate ubit.

Ta princ je bil rojen leta 1861. in je v sorodu z nemško cesarsko rodbino, ker je bil bratranec nemške cesarice. Njegova hči Adelhajda je zaročena s cesarjevim sinom.

25. avgusta. Od trdnjave Namur je v nemški posesti mesto in pet fortov. Štirje forti se še obstreljujejo. Njih padec se v kratkem pričakuje.

26. avgusta. Pri Namurju so padli vsi forti.

28. avgusta. Namur je padel po dvanajsturnem obstreljevanju. Armadi generalobersta pl. Bülowa in generalobersta pl. Hausena sta porazili po večdnevni bojih osem armadnih zborov francoskih in belgijskih čet med Sambro, Namurjem in Maaso ter jih zasledujeta sedaj vzhodno od Maubeuge.

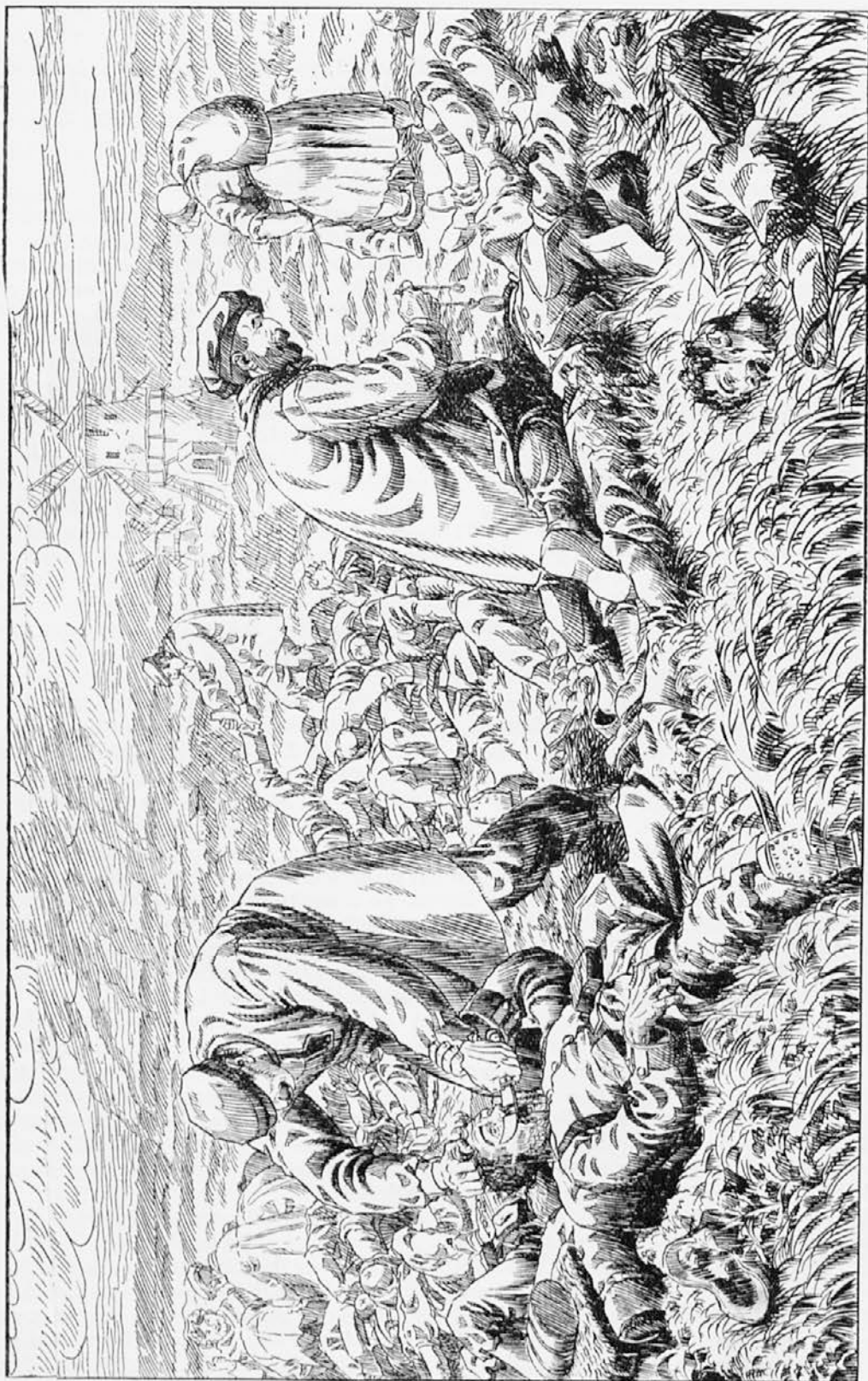
Trdnjava Namur je imela devet fortov: 1. Cognelee, 2. Marchevolette, 3. Maizeret, 4. Andoy, 5. Dave, 6. St. Heribert, 7. Malonne, 8. Suarlee, 9. Emines.

Padec Namurja je vzbudil še več pozornosti kot oni Lütticha. Lüttich je bil vzet tako hitro zato, ker se je izvršil napad

nepričakovano. Belgijci so se zanašali, da bo nemška armada za napade pripravljena šele dvanajsti dan mobilizacije, zato za obrambo Lütticha še niso bili zadostno pripravljani, kar priča tudi to, da banke v Lüttichu niti svojih vrednosti niso spravile na varno. V trdnjavi Namur pa so vedeli, kaj imajo pričakovati po padcu Lütticha, zato so se lahko pripravili. Belgijski generalni štab je napravil napako, da je pustil priti sovražniku preblizu in je v pričakovanju pomoči od Francozov predolgo odlašal z napadom.

O padcu Namurja se je glasilo belgijsko uradno poročilo sledeče: Nemci so, poučeni vsled izgub pri Lüttichu, sklenili, da počakajo prihoda svojih težkih topov. Pomikanje teh topov in glavnih moči nemške armade so zakrivale zelo spretno kavalerijske čete. General Michel in njegov štab bodo vsled svoje nedelavnosti med tem časom zelo pokarani. V megli so spravili Nemci svoje nove oblegovalne topove, 32 po številu, na dve mesti, iz katerih so mogli osredotočiti ogenj na obrambena mesta. Najmanj tri angleške milje so bili ti topovi oddaljeni od belgijskih okopov in vsled tega jih belgijski topovi niso mogli zadevati. Ne da bi se kaj brigali za forte, so osredotočili Nemci svojo železno točo na naše zakopne jarke. Deset ur so naši vrli mladi vzdrževali to strašno preskušnjo in niti enega strela niso mogli oddati. Vsakemu, kdor je le dvignil glavo čez nasip, je bila odrezana. Izgube med našimi častniki so bile strašne. Ker ni bilo voditeljev, so postali vojaki silni. Skočili so iz jarkov in začeli bežati. Medtem pa so namerili Nemci svoje topove proti fortom. Naši forti s staromodnimi topovi, majhnega kalibra, se niso mogli dosti zoperstavljati. Fort Maizeret je oddal samo deset strelcov, prejel pa 1200 granat, vsako minuto po 20. V fortu Marchevolette je bilo ubitih 75 mož v baterijah. Oba forta sta se morala kmalu vdati. Drugi forti so se še držali, ko je naše vojaštvo zapustilo mesto.

Angleški časopisi so poročali, da se je trdnjava Namur nepričakovano hitro vdala. Na to je odgovorilo belgijsko vojno ministrstvo: Trdnjava Namur je bila tri dni in dve noči trajajočemu bombardiranju izpostavljena. Neizmerna množica projektilov je padla ne samo na forte, temveč tudi na

Hijene na bojištu.

prostore med forti. Že od začetka so porabljali Nemci težke topove, ki so trdnjavske dele popolnoma razdejali. Ogenj je bil tako vztrajen, da ni bilo misliti na popravo razrušenih delov. Fort Suarlee je bil obstreljevan od nedelje 23. avgusta zjutraj in je padel šele 25. avgusta popoldne ob 5. uri. 23. avgusta je prejel 800, 24. avgusta 1300, 25. avgusta pa 1400 strelcev od treh baterij iz najtežjih topov. Ko je fort padel, je bil srednji, premikajoči se del razdrt in vsako ustavljanje brezuspešno.

Vsega skupaj je bilo v Namurju 26.000 mož. Padec Namurja je stal Belgijo po njih lastni izpovedi 14.000 mož.

Fort Malonne.

Pri zavzetju Namurja se je posebno odlikoval pruski poročnik Oton pl. Linde. Za svojo predrzno zvijačo je bil odlikovan z najvišjim pruskim redom Pour le mérite. Od leta 1866. je to prvi poročnik, ki je prejel tako visoko odlikovanje.

On sam je pripovedoval: Naročeno mi je bilo, da naj s 500 možmi prodiram po nezavarovanem ozemlju na fort Malonne. Od vseh strani so zijale na nas cevi topov, ki bi vsako minuto začeli lahko grmeti. Nevarno je bilo tudi stopati naprej, ker so bila tla posuta z minami. Od svoje čete sem vzel samo štiri može seboj in v gosji vrsti smo se začeli bližati fortu. Ko nas je poveljnik forta opazil, sem ga poklical in mu začel prigovarjati, da naj se vda, ker stoji v gozdu cel naš polk in artiljerija, ki bo začela takoj streljati, ako se fort ne vda. Poveljnik je ukazal spustiti mostič in vstopili smo v močno utrjeno fort. Zaukazal sem, da je stopil vsak posamezni pred nas, da smo ga mogli preiskati. Orožje so morali pustiti v fortu. Moji štirje možeje so držali puške pripravljene. Poveljnik mi je izročil sabljo. Potem sem ukazal Belgijcem, da so stopili v kot, da tako niso mogli videti, koliko jih bo prišlo noter. Poleg poveljnika sem ujel še 5 častnikov in 20 mož. Potem sem ukazal, da je prišla moja četa v fort. To so napravili belgijski častniki dolge obraze, ko so videli, kako malo nas je vseh skupaj! Dokler niso prišli drugi naši vojaki, sem moral varovati fort, ki ni bil še nič obstreljen. V fortu smo našli štiri

21 cm topove, več manjšega kalibra, 100 pušk in več tisoč puškinih nabojev. Šele drugo jutro so prišli drugi naši vojaki po nas.

Namur.

Mesto Namur so uvaževali vsled ugodne vojaške lege že stari Rimljani, ki so vzdrževali v tem mestu utrjeno vojaško posadko. Tudi v srednjem veku je bilo mesto vedno močno utrjeno. Leta 1692. so vzeli to mesto po daljšem obleganju Francozi. Tri leta pozneje ga jim je vzel Viljem III. Oranski. Od leta 1746. do 1748. in od leta 1792. do 1814. je bilo mesto zopet francoska last.

Mesto Namur ima zelo prijazno lego, prebivalstvo pa se pridno peča z raznimi obrti. Vendar pa je imelo mesto že od nekdanj največji vojaški pomen. Zato so tudi mesto po vsakem izmed mnogih obleganj iznova in vedno močnejše utrjevali.

Da bo tako močna trdnjava padla po tako kratkem obleganju, tega tudi v Nemčiji ni nihče verjel. V Belgiji so z gotovostjo računali, da se bo Namur držal tudi proti najtežjim nemškimi topovom najmanj štiri do pet tednov. V Namurju izhajajoči list »L'ami de l'ordre«, ki je začel en teden po padcu Namurja zopet izhajati, je poročal, da so vdrle nemške čete najprvo v prostore med tremi forti. Belgijski generalni štab je zapustil Namur že ob 5. uri zjutraj. Belgijskim vojakom je bilo naročeno, da se v mestu samem ne smejo bojevati, da ne bi bilo mesto razdejano. Opoludne so začele prihajati skozi mesto čete belgijskih in francoskih vojakov, katere so nemške čete potiskale nazaj.

Njih umikanje je kril ogenj iz fortov. Belgijci so pri umikanju razdrli še več mostov čez reki Maas in Sambre. Medtem pa je nemška artiljerija bombardirala grad vrh mesta. Tudi na notranje mesto se je pričelo streljati in več oseb je bilo ubitih. Proti večeru se je razglasila predaja mesta in trdnjave.

Nemške čete so vkorakale.

Prebivalci Namurja so bili vsled zadržanja nemških čet presenečeni. Neki časopis v Namurju je pisal: Prve dni vojske se nam je pripovedovalo, da so nemški vojaki izmučeni, demoralizirani, lačni in da se dajo radi ujeti, da le dobé jesti. Pravili

so nam, da imajo tako slabe čevlje, da ne bodo v njih vzdržali niti štirinajst dni; da njih konji niso podkovani itd. Nič od vsega tega pa ni resničnega! Sedaj imamo vsak dan priliko videti nemške vojake. Močni so in brezhibno opravljeni. Njih obleke so nove, čevlji močni, dobro so rejeni, ničesar jim ne manjka; njih konji izgledajo tako kot bi prišli pravkar iz hlevov. To je resnica. Treba je imeti pogum, da se pove. Zakaj so naše čete in naše ljudstvo tako varali? Nikdar ni dobro nasprotnika podcenjevati. — Zdi se nam, da je bilo v vseh vojskujočih se državah vpeljana tako podcenjevanje. Tudi nemški listi so poročali o francoskih vojakih, da so slabo oblečeni, da nosijo patrone na vrvicah itd.

In česa vsega nismo čitali pri nas o Rusih in Srbih!

Mesto Namur je več trpelo kot mesto Lüttich. Magistratna hiša in mnogo drugih hiš je bilo porušenih. Tudi grad je bil razdejan. Razstreljene mostove čez reko Maas so hitro popravili.

Veliki topovi.

Nemški cesar je naročil, da naj se slike razdrtih fortov Lütticha objavijo v časopisih. Namen tej objavi je bil, da se pokaže svetu ne samo, da je Lüttich v nemških rokah, temveč da se pokaže tudi, da se modernim nemškim topovom velikanom ne more zoperstavljati noben modern, še tako močan oklopni fort. En sam strel zadostuje za razrušitev najmočnejšega betonskega in oklopnega plašča. Slike so kazale oklopni fort Loncin kot kup razvalin, povzročenih po modernem nemškem topu 42 cm težke havbice.

Navadno se govori po časopisih o velikih oblegovalnih Mörserjih. Iz nekega pisma tovarne Krupp, ki je bilo pisano nekemu danskemu generalmajorju, ki je dvomil, da so na svetu tako veliki oblegovalni topovi, pa je razvidno, da ti topovi niso Mörserji, temveč havbice, enake onim, ki jih rabi, seveda manjšega kalibra, nemška poljska artiljerija.

Teh topov ima nemška armada veliko število na razpolago. Treba je bilo premagati neverjetne težkoče, da se je posrečilo napraviti take topove. Top je napravljen iz najboljšega jekla, in sicer kar najbolj

skrbno. Vztrajnost topove cevi je taka, da se porabi top lahko celo dolgotrajno vojsko, ne da bi odpovedal.

Zanimivo je, da o teh topih ni javnost niti v Nemčiji sami prav nič vedela. Neki nemški državni poslanec, ki je bil dolgo let poročevalec budgetne komisije državnega zbora in glavni poročevalec o armadnih potrebščinah, je pripovedoval sledeče: Izenadenje, da ima naša armada take topove, je bilo v inozemstvu kakor tudi v Nemčiji sami enako veliko. Izdelava teh topov je bila tako tajna, da je o njih celo v Nemčiji vedelo samo nekaj oseb. Ko so bili poizkusi končani in so se začeli topovi lahko naročevati, je bilo treba spraviti te čudeže nemške vojne tehnike kolikor mogoče skrivno pod streho. Pri pogovorih vojaškega etata budgetne komisije državnega zbora je bilo navzočih štirideset častnikov. Ko smo prišli pri obravnavanju do povsem novega odstavka »način orožja«, je prosil šef oddelka za orožje, da naj se ta oddelek sedaj ne obravnava. Koncem seje mi je strogo zaupno razložil, da se je šlo pod tem odstavkom za nove oblegovalne havbice. Generalni štab je nujno prosil, da naj se o tej zadevi v komisiji prav nič ne govori. Niti v komisiji navzoči častniki niso imeli pojma o tem napredku.

Pred šestimi tedni sem bil kot član oboroževalne komisije navzoč v neki municijski tovarni. Videl sem, da se lahko vsak čas pripravi poljubno število krogel za te topove. Na moje vprašanje, če se havbice prehitro ne obrabijo, mi je zagotovil član ravnateljstva tovarne, da ni na vsem svetu toliko trdnjav, da bi se ob njih en sam tak top obrabil.

O strašnem učinku teh velikanov je pripovedoval neki železniški podčastnik sledeče: Krogle, ki jih izstrelujemo, so približno 1 m dolge in vagejo 14 centov. Kakor si razvidel iz časopisov, je mesto Lüttich takoj padlo, samo nekaj fortov se je še držalo. Naročeno nam je bilo, obstreljevati dva forta.

Čez noč smo postavili in pripravili naše velike godrnjače. Dne 13. avgusta ob 8. uri zjutraj naj bi padel prvi strel, toda oba forta sta se prej prostovoljno vdala. Belgijci so najbrže o celi naši nameri kaj zvedeli in bilo jih je strah. V soboto dne 15. avgusta zvečer smo se vrnili nazaj v

Lüttich. Skozi mesto smo napravili železniški tir do lepega parka, v katerega smo postavili med cvetne grede naše velike godrnjače, da bi se tamkaj naspali. Na vzhodni strani sta se namreč še dva forta držala in nam je bila dana naloga ju vreči. V ponedeljek zjutraj ob 7. uri je padel prvi strel. Učinek na hiše v mestu je bil strašen. Vsa okna okoli stoječih hiš so bila razbita in v mnogih hišah so se podrli stropi, tako močan je bil vsled strela zračni pritisk. Let krogle smo mogli natančno zasledovati. V celem so oddali pet strel. Zadostovali so, ker Belgijci so že razobesili bele zastave.

Popoldne smo si šli ogledat obstreljeni fort Loncin. Tukaj je en strel prebil štiri metre debelo betonsko ploščo, padel v shrambo za smodnik in tamkaj eksplodiral. Cel fort je zletel v zrak. 800 mož je bilo mrtvih, od njih samo štirje ranjeni. Pogled na fort je bil strašen. Kamen ni ostal na kamnu. Težki, več sto centov vagajoči strelni stolpi so bili ali prebiti ali pa prevrženi. Nikdar ne bi mislil, da zamore naša težka artiljerija doseči take uspehe.

Prav tako strašen se je pokazal učinek pri fortih v Namurju. — Videl sem forte, ki so podobni samo še razvalinam — pravi neki vojni poročevalec. — Več metrov debeli cementni oboki so raztrgani kot cunje. Na nekem mestu je ležalo 150 mrtvih Belgijcev, ki so s svojim generalom vred rajši umrli, kot da bi se vdali. Sedaj so pokopani pod razvalinami.

Fotografski posnetki potrjujejo taka poročila. Pogled na tak razrušen fort je pogled na mešanico betonskih kupov, ostankov zidovja, prebitih ali upognjenih oklopnih stolpov, kakor da bi vulkanske sile naenkrat iz sredine stolpov pognale skale in oklope kot lahka peresa v zrak.

* * *

Kruppove tovarne so z 42 cm havbicami pokazale svetu mojstrsko delo vojne tehnike. Nič manj pa se niso izkazale avstrijske Skoda-tovarne z njihovimi težkimi motornimi baterijami.

Skodove tovarne so bile ustanovljene v Pilznu in so kmalu zaslovele kot najpomembnejše avstrijske tovarne za topove in oklopne plošče. Ustanovil je te tovarne

Emil pl. Skoda, vnuk znamenitega medicina Jožefa pl. Skoda. Od leta 1899. so te tovarne last akcijske družbe.

Glavni del teh motornih baterij so težke havbice, katerih kaliber je znašal prvotno 24 cm, pozneje pa je bil povišan na 30·5 cm. Top je razdeljen v tri dele: cev tehta 2160 kg, zgornja lafeta 2570 kg, spodnja pa 2300 kg. Vozijo se ti topovi na močnih motornih vozovih, na katerih ima prostor tudi službujoče vojaštvo. 100 konjskih sil močni Daimler-motorji prevažajo to težo. V eni uri napravijo lahko 15 km dolgo pot in slede na dobrih potih lahko pohodno pehotnih čet. Sestava in priprava teh močnih topov rabi seveda precej časa, toda gre razmeroma hitro naprej.

En sam strel iz takega topa more najtežji motorni voz tako v zemljo pokopati, da ni več sledu o njem.

Vojaki, katerim humor tudi v vojski ni pošel, imenujejo nemške 42 cm havbice »debela Berta«, našim 30·5 cm havbicam pa pravijo »črna Micka«.

O strašnem učinku teh topov piše Franc Lončar iz Horjula, ki se nahaja na nemško-francoskem bojišču pri naši motorni bateriji:

Nagli padci velikih trdnjav v sedanji vojski kažejo, da bodo take trdnjave postale v bodoče skoro brez pomena. Novi topovi velikani razrušijo vsako, še tako trdno zgrajeno trdnjavo. Saj ne pomaga vojakom še tak pogum, ako ne vedo, kje stoje sovražni topovi, ki jim rušijo utrdbe in nje same pokopljejo v razvaline. Grozna je usoda teh junakov. Seveda mora biti zraven tudi dobra infanterija, katera pred utrdbami prav veliko trpi; posebno tam, kjer je utrdba na ravnem polju, in se morajo pomikati proti trdnjavi brez kritja. Pri neki trdnjavi (ni povedano, pri kateri in kje) se je bojevalo 15.000 mož s štirimi težkimi topovi, nekaj lažjih topov in strojnih pušk, proti 75.000 mož in 400 topovi. Pa infanterija se je dobro držala. Podpirana od lahkega topništva in strojnih pušk je potisnila sovražnika toliko blizu utrdbe, da so mogli silni velikani pričeti bruhati smrt in razdejanje v trdnjavo. Nastopila je grozna ura za oblegance. Spredaj infanterija in lahka artiljerija, zadaj pa naši velikani, ki so rušili utrdbe, kakor da so za igračo. Vse se je prašilo po zraku: kame-

nje, železo, les in zemlja. Silni topovi v vrtečih se stolpih so odgovarjali naskakovalcem. Toda glej, sedaj se zgodi nekaj čudnega, nekaj strašnega. Stolp iz samega jekla, 45 cm debelega, z dvema velikima topovoma, z električno uravnavo itd. Tega so imeli obleganci za nerazrušljivega. Kar naenkrat nekaj zašumi, zasika v zraku, velikanska krogla iz našega topa se zapiči spodaj pod stolp, obrne silnega velikana in ga prevrne narobe, kakor hudomušna burja dežnik malemu otroku. To se razume, da kaj takega prisili vsako posadko, da se vda. Ljudje se čudijo, ko čitajo: ta in ta utrdba je padla, ki je imela tako številno posadko, ne vedo pa, da se našim topovom ne more nič ustavljati. Seveda mora artiljerija biti kos svoji nalogi. Posebno pa morajo biti poveljniki možje na svojem mestu, da se dosežejo uspehi, kakršnega sem ti opisal, in jih upamo še doseči, če Bog dá.

Črtice.

I.

V Lüttichu.

Že ko so nemški vojaki zasedli Lüttich, so se boji po ulicah mesta nadaljevali. Nek nemški vojni kurat je poročal: Meščani sami so najbrže imeli dobro voljo ohraniti mir, toda poulična fakinaža se je vedno oglašala. Med njimi so bili tudi prebivalci vasi, ki so morali bežati iz svojih domov. Pred nekaterimi nočmi je bil napaden most čez reko Maas. Bilo je krog pol desete ure zvečer. Ko so vojaki hoteli iskati pomoči od polka, ki je bil nastanjen v univerzi, so jih med vratmi hiše, v kateri so bili nastanjeni, sprejeli s strelji, ki so prihajali iz nasproti ležečih hiš. Razvil se je iz tega napada strašen poulični boj. Razdraženi nemški vojaki so streljali na vse strani. Hiše, ki so bile osumljene, da se je iz njih streljalo, so nemški vojaki naskočili in zažgali. Čez pol ure je prihitela požarna bramba, ki pa ni imela več kaj reševati. Petnajst meščanov pa je bilo po prekem sodu ustreljenih. Bil je to strašen prizor, da ga celo življenje ne bom pozabil: v ozadju goreče hiše, pred njimi pa trupla ustreljenih z razstreljenimi glavami, nad mestom pa krasno nebo, polno zvezd...

II.

Andenne.

Med Lüttichom in Namurjem leži mesto Andenne, ki je tudi strašno trpelo vsled pouličnih bojov. Ravno ko so hoteli nemški vojaki odkorakati iz mesta in so bili njih zadnji municijski vozovi in proviantne kolone na mostu reke Maas, jih je v slovo sprejel dež krogel, izstreljenih iz hiš to in onstran reke Maas. Cela divizija se je nato obrnila in razvil se je boj, katerega posledica je bila ta, da je bil večji del mesta razdejan. V »Frankfurter Zeitung« je opisal neki očividec ta boj sledeče: Ko sem s svojo četo prišel 20. avgusta proti večeru do mesta Andenne, sem zaslišal močno streljanje iz pušk, ki je trpelo skoraj celo uro in bilo spremljano od grmenja topov. Čete, ki so bile v mestu, so hotele ob osmi uri zvečer prekoračiti reko Maas, da bi se podale proti Namurju. Ker se je nanje streljalo, se je razvil strašen poulični boj. Končal se je s tem, da je začela ena baterija mesto obstreljevati. Ko se je to končalo, smo šli proti polnoči v mesto. Notranje, proti reki Maas ležeče mesto ni posebno trpelo vsled teh napadov. Prodajalne so bile vse zaprte, nikjer ni bilo nobene luči. Vse je bilo mirno. Ravno smo zavili proti praznemu prostoru, ko pade pod mojega konja nekaj trdega. V istem trenutku se je zaslišalo pod menoj strašno grmenje in piskanje. Ognjeni žarki so švigali krog mojega ognja, ki se je povzpел in nato padel na stran. Jaz pa pod njega. Mogel sem soditi, da je bila ta bomba znamenje za nove napade. Takoj se je pričelo iz vseh hiš v bližini streljati na vozove municijske kolone, ki je v kratkih presledkih v divjem diru letela čez trg, da se izogne nevarni črti. Streljalo se je na nas iz vseh oken, kleti in podstrešij. Streljalo se je z balkonom in napol odprtih vrat. Na desni in levi od mene so padale krogle na cestni tlak. Navzlic bolečini, ki mi jo je povzročil padec, sem poizkusil potegniti nogo izpod konja. Posrečilo se mi je. Hotel sem vstati, toda v tem trenutku pade strel, ki me zadene v koleno. Mimo se je pripeljal municijski voz. Vojaki so me naložili na voz in v neki mirni ulici so hoteli vojaki zbrati municijske kolone. Toda tudi tukaj se je pričelo naenkrat na nas streljati. V divji

strasti, ne da bi merili, ne da bi za trenotek obstali, so streljali prebivalci mesta na nas. Moštvo naše artiljerije in infanterije je začelo odgovarjati na ogenj. Steklo iz oken je žvenketalo, hišna vrata so se začela vdajati. Nastal je tak hrup, da ni nihče slišal svojih lastnih besedi. Ker je bila vsled teme nevarnost, da bi naši vojaki streljali na svoje tovariše, je bilo ukazano ogenj ustaviti. Od nasprotne strani se je navzlic temu še vedno na nas streljalo. Kar se začuje od reke Maas sem vpitje: »Andenne«. Bile so to naše gardne čete, ki so nam hitele na pomoč. Hiteli so po ulicah vojaki teh čet in streljali na okna hiš. Na ta način so streljali nasprotnikov kmalu potihnilo.

III.

Dinant.

Dinant je letovišče bogatinov iz Pariza in Bruseljna. Ima slikovito okolico in leži ob vznožju visoke skale, katero krona en fort. Sedaj je popolnoma razdejano.

Dne 23. avgusta so prišle nemške čete, da bi tamkaj prekoračile reko Maas. Francozi, ki so se nahajali v Dinantu, so zapustili desni breg reke in se nastanili na višinah levega brega. Visoke gore desnega brega so posedle čete nemške artiljerije, da bi s tem krile nemške čete. Od obeh strani se je začelo peklensko streljati. Nek časnikar poroča: Ko so naše čete dosegle mesto, so se meščani pridružili boju francoskih vojakov. Meščanska garda se je prva zoperstavila nemškim četam in začela streljati. Iz vseh se je tudi streljalo na nemške vojake. Tako so si morale nemške čete pridobivati pot naprej. Iz višin ob Maasi pa so bljuvali francoski topovi uničujoč ogenj. Iz ulic in kotov pa so padali na nas strelji meščanov Dinanta. Hiše, zadete od granat, so padale. V istem času pa so žvižgale nemške granate z desnega brega Maase in pobijale, kar je bilo na levem bregu. Plamen se je dvigal proti nebu. Morilci, kar so jih nemški vojaki ujeli, so bili postavljeni k hišam in krogle nemških vojakov so jih sodile. Gorela je cerkev in zvonovi v zvonikih so popadali na tla. Med padanjem so še zvonili. Čez vse te grozote pa so peli topovi z obeh bregov čez mesto strašno pesem o vojski. Ko je

nastala noč, so se Francozi umaknili v divjem begu. Po noči je prišlo še do neznatnih prask med nemškimi vojaki, meščani in Francozi, kar jih je v mestu ostalo.

IV.

Hijene na bojišču.

Noč pokriva planoto, kjer se je bil podnevi krvavi ples. Razprostira svoja temna krila na hrabre borilce, ki leže brez pomoči in krvavi na bojišču. Najpropadlejšim ljudem, ki ljubijo le noč, cvete zdaj pšenica. Neki vojak, ki se je vojskoval pri Leunhamu, opisuje svoje doživljanje v »Strassburger Neue Zeitung« takole:

Mirna in temna pokrajina. Ničesar ni videti, kar bi izdalo, da je tu še pred nekaterimi urami divjala krvava bitka, le oddaleč se sveti ogenj, kjer tabori neka straža. Sovražne čete so zagnali naši daleč proč. »Rdeči križ« išče ranjence, da jim pomaga in da jim njih bolečine olajšajo. Nemo preiskujejo vojaki Samaritani bojišče, ki ga pokriva gosta tema. Čuj! ni li nekdo zastokal? Začrgrgal? S požrtvovalno vztrajnostjo iščejo žrtev vojnega boja. Plemenito delo!

Kaj li se plazi tam v grmovju? Je-li kak ranjenec? Poziv: Stoj! Vse tiho, prikazen izgine v temi. Onečaščevalci mrtvecev so, hijene bojišča! Le redkokdaj se posreči, da primejo te lopove. Nekaj teh zavrženih propalic sem prijel, propalic, ki so podle dovolj, da oropajo tiste hrabre može, ki so junaško svojo kri za domovino prelili.

Večinoma so to fantalini, stari 15 do 16 let; slaba, zanemarjena vzgoja vzgaja zločince. Če jih zalotijo, naredijo ž njimi kratek konec. Niso vredni smodnika, ki ga zanje porabijo.

V žepu nekega takega fantalina, inozemca, smo našli do 3000 mark, od ust odtrgane vsotice revnih rodbin, ki so jih dale svojim ljubim, ko so na bojišče odri-nili; poleg denarja pa še prstane, spominke in pisma, ker so hijene upale, da dobe v njih morebiti dragocenosti.

Koliko nesreče in bede prizadetih rodbin kažejo ta pisma. V roki imam listnico, v kateri je shranjena fotografija nekega francoskega podčastnika; poleg te še ena

slika istega moža v sredi svoje rodbine: mlada, lepa žena in dva ljubka otročička, ki se očeta oklepajo. Tam zopet mal etui s sliko vitke Francozinje z napisom: »A mon chéri! Margot«, zraven pa šopek rjavih las. In poslovilno pismo staršem, ki ga je kroglja podrla. Ganilo me je pismo matere, ki ga je pisala iz Moguncije svojemu sinu: »Molim k Bogu, da čuva mojšega edinca!«

To bi bile hijene, ki nežnega čuta ne poznajo, gotovo proč pometale. Mi smo to shranili in odpošljemo vse sorodnikom, kadar bo to mogoče.

Nemci imajo ujetih mnogo belgijskih civilistov, pri katerih so našli mrtvim nemškimi vojakom odrezane prste s prstani.

V.

Iz pisem slovenskih vojakov, ki se bijejo na nemško-belgijskem in francoskem bojišču.

Pred seboj imamo nekaj dopisnic in razglednic, ki jih je poslal F. D., doma iz Kokrice pri Kranju, s pota in bojišč, kjer se bijejo tudi slovenski vojaki proti Belgijcem, Francozom in Angležem. V dopisnicah samih je sicer malo povedanega od teh bojev, zanimive so pa zato, ker iz njih lahko natančno razvidimo pot, ki so jo napravili slovenski vojaki, in kraje, kjer so se bojevali.

Vipava, 9. avgusta 1914.

Pozdrav Vam in Vaši družini. Danes smo imeli sv. mašo in smo pripravljeni, da odrinemo. Kam? Ne vemo.

Bled, 12. avgusta 1914.

Pozdrav Vam in Vaši družini. Danes gremo na Jesenice. Kam potem, še ne vemo.

Schwarzbach (Salzburg), 13. avg. 1914.

Zdaj se vozimo že dva dni in dve noči. Pravijo nam, da se bomo še tri dni. Vam bom že pisal, kje bodemo ostali.

Neustadt a. A. (Bavarsko), 14. avgusta 1914.

Zdaj smo že tako daleč od Vas, kakor je od Vas do Dunaja. Pa gremo še tri dni naprej.

Engers na Renu, 15. avgusta 1914.

Še en pozdrav! Morda zadnji? Kmalu se bomo udarili.

Cöln, 17. avgusta 1914.

Danes odrinemo naprej. Sedaj je že precej drugače, kot je bilo prejšnje dni.

K. D. Feld-Postamt (brez navedbe kraja), 27. avgusta.

Pozdrav iz Belgije! Tukaj smo že dva dni in nam gre kar dobro izpod rok. Popisati Vam ne morem, kako delamo. Jaz sem, hvala Bogu, zdrav, gre mi pa bolj tako. Pravijo, da bodemo v Belgiji kmalu gotovi. Potem odrinemo na Francosko. (Od tega časa do prihodnje dopisnice ni bilo nobenega poročila od tega vojaka. Kakor se more sklepati iz bojnih poročil in iz poročil drugih slovenskih vojakov, so bili v tem času slovenski fantje krog Namurja, od tam pa šli na črti Löwen v Bruselj. Ena dopisnica je prišla, ki je nosila označbo Merbes-le-Chateau (Pont du tram sur le Sambre), brez poštnega pečata in datuma. Napisan je bil samo pozdrav.

Bruselj, 25. septembra 1914.

Pozdrav iz Bruseljna. Danes gremo naprej. Videl sem v tem času strašne stvari.

Antwerpen, 8. oktobra 1914.

Pozdrav iz Antwerpna. Godi se nam dobro. Mesto je razbito tako, da se ne da popisati.

Antwerpen, 9. oktobra 1914.

Draga sestra! Zakaj mi nič ne pišeš? Toliko kart sem Ti že pisal, pa ne nobim nobenega odgovora od Tebe. Drugi dobijo pisma, jaz pa nič. Od naše kompanije smo še vsi živi. Pri drugi je nekaj ranjenih. Od tretje jih je pa nekaj ranjenih in nekaj ujetih. Jaz sem zdrav. Včasih imamo veliko dela, potem pa imamo tudi po dva dni počitka. Naši častniki so zelo dobri gospodje. Piši mi, kako se godi kaj našim na Ruskem.

Cöln, 19. oktobra 1914.

Draga sestra! Kako se kaj imaš? Jaz sem udarjen na nogo. Dobil sem jo pri nesreči, ko se je vlak zvrnil. Na kratko Ti bom povedal, kako je bilo. V vojski so krogle švigale krog nas, pa nismo imeli takega strahu kot tisto noč. 14. oktobra

zvečer ob 7. uri smo sedli v Löwenu na vlak. Peljali smo se celo noč. Ob 3. zjutraj pa je začel vlak tako piskati, da smo se vsi zbudili in v strahu pričakovali, kaj bo. Pri stroju se je odtrgala zavornica in vlak je začel tako hitro teči, da smo prišli dve uri prehitro v Lüttich. Na postaji v Lüttichu je pa železniški stroj skočil s tira. Železniški vozovi so kar eden čez drugega leteli. Strojnik in kurjač sta poskakala s stroja, pa sta bila takoj mrtva. Našemu stotniku Amannu je pa odtrgalo pol glave, eno nogo in eno roko. Drug ni bil nobeden ubit, ranjenih jih je pa veliko. Odtam smo se prepeljali v Cöln, kjer ostanemo en teden, potem pa naprej — v Pariz. Ne morem Ti vsega popisati, kaj se vidi po svetu. Kakšna je Belgija! Kar ni požgano, je razrušeno.

Cöln, 21. oktobra 1914.

Pozdrav Vam in Vaši družini. Smo zopet v Cölnu. Od tu odrinemo na Francosko. Ako nam bo šlo tam tako dobro, kot je šlo v Belgiji, bo kmalu vojska končana.

K. D. Feldpoststation, 27. oktobra 1914.

Danes smo šli iz Cölna. Kam gremo, še ne vem. Prej so nam rekli, da na Francosko.

Gent, 1. novembra 1914.

Danes sem dobil prvo pismo od Vas in sestre. (Te dve pismi sta bili poslani iz Kranja koncem meseca avgusta. Op. ured.) Bil sem zelo vesel, ker sem vedno mislil, da ne dobite od mene nobenih pisem. Jaz bi zelo rad dobil kaj slovenskih časopisov. Zanima me, kako se godi našim fantom na Ruskem. Danes imamo prav lepo vreme. Prosti smo in smo šli na sprehod. Mesto je zelo lepo. Po našem stotniku, ki se je na železnici ponesrečil, nam je še vedno dolgčas.

Gent, 1. novembra 1914.

Draga sestra! Hvala Bogu, jaz sem zdrav in gre nam dobro. Pri nas je zmerom enako, zmerom smo v nevarnosti. Ampak ne de nam dosti, ker smo se že privadili pokanja. Dne 15. oktobra je sovražna infanterija šturkala. Mi smo dva dni streljali, da smo bili tako izmučeni, da Ti ne morem popisati. Dne 17. oktobra, ob treh, so padle vse utrdbe krog mesta

Antwerpna. Sovražni vojaki so vse pustili in šli na Francosko. Mi gremo za njimi. Zdaj bomo streljali na Belfort. Če vzamemo Belfort, gremo v Pariz, katerega videti si vsi želimo. Pravijo nam, da bomo 25. decembra v Berlinu, kjer bomo videli nemškega cesarja. Danes so Vsi sveti, imamo lepo vreme. Tukaj čakamo, da bodo popravili most, katerega so Francozi razdejali. Gent je prav lepo mesto. Bili smo tudi v cerkvi. Če dobiš to pismo, Te prosim, da mi pošlješ ene mašne bukvice in nekaj slovenskih časopisov. Naslov imam sedaj drug, ker nimamo več našega stotnika. Saj sem Ti pisal, kako smo se ponesrečili, ko se je vlak zvrnil. Ti si gotovo žalostna. To je čudno, kar se tukaj godi. No, pa kaj bo čudno! Saj je vojska!

Bornhorst-Wehrant Hof,
4. novembra 1914.

Draga sestra! Prav lepo se Ti zahvalim za pismo in karto, ki si mi jo poslala. Ti mi pišeš, da bi mi rada poslala zimsko perilo, ako je kaj potrebujem. Jaz ga imam zadosti, in če bi bila Ti bliže, bi Ti ga jaz lahko toliko poslal, da bi ga imela lahko za celo življenje dosti. Pridemo v prodajalno, se preoblečemo, pa gremo zopet naprej. Raje bi imel, da bi mi poslala nekaj slovenskih časopisov, da bom vedel, kako se kaj na Ruskem naši fantje postavijo.

K. D. Feldpostamt b, 16. 11. 1914
des XXVI. Res.-Armee-Korps.

Draga sestra! Zahvalim se Ti za karto, ki si mi jo poslala. Prosim Te, pošlji mi vsak teden enega »Slovenca«. Tukaj smo že en teden na postaji in čakamo, da bomo šli naprej. Kaj pa naši fantje na Ruskem? Ali se dobro postavijo? ...

Zdaj nismo več na postaji, temveč v eni taki hiši kot je »Ljudski dom« v Kranju. Je prav prijetno notri. Naši častniki pravijo, da ne pojdemo več v ogenj in da bo vojska kmalu končana. Če bo le res, potem bom pa kmalu zopet doma in frej kakor tiček na vej. Bog daj, da bi bilo to kmalu! —

Iz teh dopisnic je razvidna pot, ki so jo napravili naši vojaki po Belgiji. Zanimivo je, da so bili po padcu Antwerpna že v Kolinu, pa so se zopet vrnili nazaj v Gent.

Peti sešitek „SVETOVNE VOJSKE“, ki izide 1. januarja, bo prinesel popis prvih bojev na morju med nemškimi in angleškimi ladjami in popis bojev med avstrijsko ladjo „Zento“ in francoskim brodovjem. Vse te popise bodo pojasnjevale mnoge izvirne slike.

Da ne bodo pogrešali naročniki „SVETOVNE VOJSKE“ pri zasledovanju vojnih dogodkov zemljevida evropskih bojišč, bo izdalo založništvo v slovenskem jeziku velik zelo natančen

zemljevid Europe

ki bo nudil jasen pregled čez vsa bojišča. Kljub velikan-
skim stroškom smo se odločili za najbolj jasen in na-
tančen ročni zemljevid, ki je bil dosedaj na razpolago v
veliki obliki. Izdeluje ga neko kartografično podjetje v
Lipskem. Četudi bo morala biti prodajna cena tega krasnega
zemljevida precej visoka, ga bodo prejeli naročniki „Sve-
tovne vojske“ kot brezplačno prilogo, oziroma se bo sma-
tral kot en navaden sešitek „Svetovne vojske“. — Opozar-
jamo pa, da bodo deležni te velike ugodnosti samo na-
ročniki „Svetovne vojske“. Kdor bo zemljevid kupil po-
samezno ali v posameznem sešitku, bo plačal samo za
zemljevid okoli K 3.—. Za naročnika „Svetovne vojske“ se
vsakdo lahko še vedno prijavi, tudi če je že nekaj sešitkov
posebej kupil, in se mu bodo ti sešitki odšteli od naročnine.